Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 5.

UREDJUJU: DR. FERDO NIKOLIĆ I DR. FRANJO JELAŠIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 5.

SADRŽAJ:

Vijenac izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

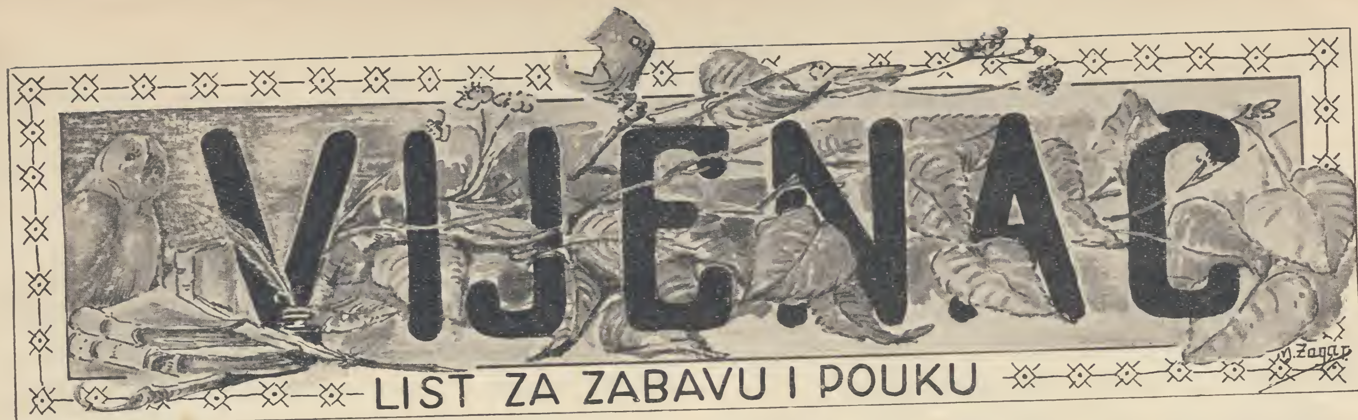
Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu »Vijenca« na broj 34649.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Medulićeva 30/I. ili dru. Franji Jelašiću, Zagreb, Matica Hrvatska.

SREĆKO SABLJAK: HRIST

GOD. I. U ZAGREBU, 30. SIJEČNJA 1923. BROJ 5.

KRAPINSKE ELEGIJE

I.

DA si zdravo, drevna Krapino mi,
Zipko oca besmrtnih Ilira!
Vr'jeme, koje sve razara, lomi,
U te ko da ne smije da dira.

Zato si mi jošte dragulj-kamen
U prstenu gora za me zlatih,
Što raspiri nekoć ljubvi plamen
Nalik zori, kada s jutra cvati.

Još si uv'jek puna čarna sjaja,
Topla kao srce materino —
I sam pogled na te me opaja
Ko Šampanje pjenušasto vino.

I tim čarim kao šipkom bajnom
Dane mlade sa dna dižeš Lete,
Da na toplom krilu zavičajnom
Budnem opet sretan kao d'jete.

Kad udaljen na te mislim dane,
Prama tebi stalno ruke širim;
A u srcu zadnja želja plane:
U tebi da trudne kosti smirim.

II.

S RAZVALINA bajoslovna grada
Pogledi mi tobom prše mučke
Tražeć svuda gn'jezda, gdje za mlada
Čekalo me v'jekom objeručke.

I gle, sva su kao onih dana
Čista, skromna ali puna čari —
Tek na okna gvire lica strana,
Strani iz njih izlaze domari.

Gdje su, pitam, oni moje krvi,
Koji su me brižno njegovali?
Gdje su oni, koji su me prvi
Pobratimom u životu zvali?

Pitam... al sve naokolo šuti —
Da ne kaže: Stran si među stranim!
Suza hoće, da mi pogled smuti,
Ali razum traži, da joj branim.

Mladih dana zv'jezde ponajdraže
Doista su očima mi zašle...
Al ko smije, da mi drsko kaže,
Onkraj da ih ne bi opet našle?

III.

U TEBI mi nije zipka stala:
Sa tri ljeta padoh ti na krilo;
Al tu dugo mladost mi je cvala
I kušala sve, štogođ ti milo.

Otud tvoje pusto vjerovanje,
S koga nisam nikad skido vela —
Čemu gonih željkovane sanje
Iz dubina tajnih srca vrela?

Da Homera — znadeš — svojim zvalo
Nekoć sedam gradskijeh kotara —
Zašto ne bi mene selce malo
I ti bajni izvor Slavstva stara?

U tebi sam prve suze l'jevo
S bola, što ga Leljo duši zada,
U tebi sam prvu pjesmu spjevo,
Prva kad mi svenu ljubvi nada.

U tebi i zadnju znô bih spjevat,
Što će s trošna već mi kanut pera —
Zato nemoj dugo mi okl'jevat,
Već me uzmi svoga pod Homera.

Gjuro Arnold.

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

2.

. . . i tako sam ti ja već tri sedmice na toploj, sunčanoj obali našega Jadranskog mora . . .

Ah da znaš, dragi prijatelju, kako ga ljubim — to naše more! Ima neka senzualna naslada u tom, kad se otisneš od obale i zagrliš njegovu meku i punu vodu. Ona se privija uza te, golica te oko vrata, kraj uha, ponad krstâ, ispod koljena! . . . A zatim se opet odbija od tebe kao ljubovca, koja te draži, da se onda tim burnije baci k tebi, da te ovije i omami svojim zagrljajem . . . Ili kad umoran legneš na leđa, a gusta te voda drži na površini, i ti se odmaraš kao na mekoj perini; odozgo sja ono toplo južno sunce, koje tjera krv, da brže kola, i širi razbludu po cijelomu tijelu. A morski val te ljuljuška, slatki srsi ti struje čitavim životom . . . i ti osjećaš u sebi nagomilane silne energije, koje su bile skrivene, ali koje se bude, draže krv, razigravaju maštu, bockaju te: misliš, da će se nešto rasprsnuti u tebi, ako se ne uzmeš gibati . . . i onda opet sjekneš morem i zagrliš beskrajnu pučinu — — —

Drugi je zrak ovdje, nego u našemu kraju, moj Feđa! Ima neki opojni miris u tom uzduhu i u tom suncu, što razigrava nerve . . . Mašta ti gradi neobične i čarobne kule u zraku — sanjariš i u sanjama vidiš slike, koje nekako nalikuju na ono, što si nekoć čitao u razbludnim orijentalnim pričama »Tisuću i jedne noći« . . .

Shvaćam, da ribari viđaju noću Sirene, koje rone iz morske pjene te ih mame svojim pjevanjem, da dođu u njihov zagrljaj — i oni rone u dubine morske, iz kojih se nikad više ne vraćaju . . .

Halb zog sie ihn, halb sank er hin,
und kam nie mehr zurück!

. . . Mora da im je lijepo dolje i kad zavazda zaborave ovaj svijet i vole da u zagrljaju vila snivaju vječni san ljubavi na morskom dnu — — —

Vidim te, dobri moj druže, gdje glavom kimaš i ne razumiješ, što li je to postalo od tvog prijatelja? Ti si uvijek tvrdio, da ću zlo proći u životu, jer da zapadam u ekstreme. Katkad sam idealista, — »optimista« se nisi usudio reći, — sanjar, vjerujem u čovječanstvo i u budućnost svog naroda, pa radim, radim sa željom, da i ja pripomognem izgradnji njegove buduće veličine. Drugda sam opet pesimista, očajavam o smislu i svrsi života, prezirem ljudstvo, apatičan sam za sve i ne radim ništa, nego sate i sate hodam po sobi ili lutam po ulicama, spotičući se o ljude, a ipak neizmjerno daleko od njih. . . . Što se to sada probudilo u meni? Neki novi, senzualni čovjek, razbludnik, don Juan — koga još ne poznaš? . . .

No, no, nemoj se odmah bojati! Ta svaki je čovjek pun protuslovlja, no više na oko, nego u stvari. Ja sanjarim uvijek, i onda kad vjerujem, i onda kad očajavam. Pa i ovu poeziju mora proživljavam kao neku razdražljivu, ali ugodnu sanju. Nego što ti uvijek tvrdoglavo nijesi htio da vidiš u mojoj naravi, to je baš senzualnost.

Treba mi uvijek podražaja ćutilima, da osjećam ugodnost. Kad mi nervi vibriraju, moja mašta radi. Onda stvaram. Pjesme, priče, studije, svejedno . . . sve je to posljedica mojih vizija, kad su mi drhtali nervi, kad sam sanjario . . . Zato imam tu potrebu, koju ti zoveš neozbiljnom, biti okružen lijepim: Slike, knjige, glazba, priroda, ljudi, sve to i bezbroj drugih sitnih komponenata stvaraju naša duševna raspoloženja, i čim su te komponente ljepše, i raspoloženja su ljepša — i naš život i naše stvaranje . . .

Što bih ja želio? — Život je sam po sebi potpuna besmislica i najveća krivica, što nam je narinuta bez naše volje, koja će nas ostaviti opet bez naše volje. Ali ta naša volja ipak egzistira, i ja osjećam svoje htijenje, da modeliram taj život kao što kipar modelira glinu. Hoću da on prima oblike, koje mu ja želim dati, i da ih neprestano prima, da bude pun sadržaja. Želim, da život bude intenzivan, da svaki trenutak sadržava jednu emociju, da svaki dan bude jedan doživljaj. Pa makar me kidala bol ili opajalo veselje ili ubijala strast — ali živjeti, živjeti! . . . eto to hoću od života. Hoću da uvijek osjećam trzaje svoje duše — da ona bude upravljač, a tijelo samo odraz njezine volje! . . .

Razumiješ li me sada, stari moj? Ono, što si ti smatrao idealizmom, i ono, što si smatrao pesimizmom, sve je to zapravo samo lice i naličje iste duše. Trebao sam podražaja, pa sam radio. Ali ja nikad nisam vidio stvari kao što ljudi obično vele da ih vide. Kad sam se bavio historijom, meni su se pred očima ukazivali stari Rimljani, ne kao kamene statue, nego kao živi ljudi od krvi i mesa, i naprezao sam se, da ih zagledam u svim prilikama života, kako ratuju, kako raspravljaju, kako uče, čitaju, pišu, da, kako sjedaju k stolu, kako razgo-

varaju, kako piju, kako ljube . . . Htio sam uvijek naći čovjeka, kojemu također dušu muče problemi kao i meni, koji osjeća, misli, trpi i ljubi kao i ja; — i želio sam spoznati, kako je on sredinu našao između tih duševnih borbi i zahtjeva svakidanjeg života. Svi ti ljudi kroz vjekove, mali i veliki, sve su to moji prijatelji, koje volim i koje poznajem ili koje bar nastojim da upoznam. Ciceron u svojim pismima, pa Propercije, Marcijal i ti, besmrtni Petronije, svi ste vi moji znanci. Razumijem vašu veličinu i vašu rugobu . . . A kako mi je drag onaj marljivi sredovječni monah, koji ustrpljivo i ustrajno, često puta i bez razumijevanja, prepisuje svoju kroniku ili u pobožnoj revnosti briše s pergamene »poganske« stihove Sapfine, da preko njih napiše »svetu« propovijed kojega crkvenog oca!... Kako divno sintetizira u sebi svoje doba! . . . Barbarin, dabome, ali ne veći od nas, koji svaki dan srušimo po koju staru zidinu ili kulu, spomenike drevne prošlosti, da na njihovu mjestu podignemo modernu kasarnu — svejedno, da li za vojsku nesretnika, koje će da pošalju na ljudsku klaonicu, ili za vojsku njihovih krvopija, koji od toga žive . . . Barbarin, on — a mi, koji zlorado perimo topove na stare katedrale — ne, mi nismo barbari, jer ta je riječ za našu podlost preslaba! — — —

Vidiš li, Feđa, i iz ovoga pisma, kako je to zapravo isto, moj idealizam i moj pesimizam. Nemoguće je biti idealista i optimista u isti mah. Jer voliš li ideale, recimo samo, voliš li lijepo, svjetina će smjesta runuti na to, da to obaspe blatom. Stoga bježim od mase i tražim nekoliko izabranih duhova, koji će razumjeti, da čovjek ima i viših potreba — ono, za što smo stvorili riječ »duša« — to bi mi bilo dosta. Ali kako je to teško naći! Ima ih, ali svaki je od njih već toliko puta bio pozlijeđen od »svijeta«, da se uvukao u se, i da ne vjeruje nikome. Za to se osjećam tako osamljenim u životu, i čini mi se, da bih bio i presretan, da nađem samo jedan stvor, koji bi me razumio, — ženu, koja bi živjela za mene, i kojoj bih ja sav svoj život poklonio. Koja bi imala tvrdu vjeru u mene i u koju bih i ja mogao vjerovati. S tom bismo vjerom lako pošli u sve životne borbe i teškoće . . .

Ali što — to su sve sanje. Čitav je život tako žalostan. Uvijek bi nešta htio, htio — i umišljaš si, da ćeš bogzna što postići u životu, a na koncu nikad ništa . . . Ujutru, kad otvoriš oči, pitaš se: bog zna, što će mi ovaj dan donijeti? — A na veče vidiš, da nije donio ništa. Jedan dan kao i drugi: jesti, piti, spavati — pa ništa. I nijedan se više ne vraća; svaki je izgubljen u nepovrat . . . Tako će doći jedno jutro, koje će biti posljednje, i jednom ćemo leći, a da više ne ćemo ustati. Možda će posljednja misao, koja nam sjekne mozgom, biti: zašto smo živjeli na svijetu? — I ne ćemo znati odgovora. . . .

Zar ne, da je život vrlo žalostan? — — —

Naveče.

Prekinuo sam pisanje, jer sam kroz prozor čuo glas male Margit, kako me doziva, da idemo veslati. Baš je dobro učinila; jer ja, kad se razglagoljam, skačem od predmeta na predmet, kao abbé Coignard, i nikad da dođem na stvar.

»Na stvar« znači ovdje, da ti opišem svoje društvo, kako mi prolazi vrijeme, kako se zabavljam — jer to bi ti htio da čuješ, zar ne? A ja sve raspravljam, filozofiram. . . .!

Došao sam u kupalište jedne subote prije tri i po nedjelje od prilike. Sve je bilo puno u hotelu. Najprije sam dobio jednu prizemnu sobicu, koja me baš nije osobito oduševila. Vidio sam doduše park i kroz granje se malo svjetlucalo more — a ja sam želio puno, puno svijetla i široki vidik. No valjalo se privremeno strpjeti za nevolju, a kad se isprazni koja soba u prvom ili u drugom katu, obećala je upraviteljica, da će je dati meni. To je kasnije doista i učinila.

Kad sam o podne tražio mjesto u blagovaonici — svi su stolovi bili zaposjednuti — pokazala mi je uslužna upraviteljica jedan mali stolić, za kojim su sjedile dvije gospođice same.

— Ne će li vas smetati, moje gospojice, ako gospodina doktora smjestimo k vašem stolu? Sve je dupkom puno, upravo je neprilika za mjesto . . . Erlauben Sie . . .

I predstavi me.

— O molim, zašto ne?, kimnu starija gospođica prijazno. Izvolite . . .

Sjedoh i stadoh se ispričavati, što ih smetam, gdje bi one sigurno radije bile same. Čim nađem koje slobodno mjesto, maknut ću im se s puta . . .

— Ali vjerujte, gospodine, da nam je vrlo drago, što smo dobili malo društva. Moja sestra Margit već se počela dosađivati . . . uvjeravala me starija sestra.

— O, o, zar sve na moja leđa? Pa dobro. Pa dobro, ja ću vam reći, da je jučer naveče Aranka odlučila, da ćemo oko srijede otputovati drugamo, ne dobijemo li doskora »pojačanja« . . . Znate li, da ste vi jedini muškarac u našoj pansiji? Jedini, koji broji . . . . doda vragoljasto.

Sa začuđenjem sam primijetio, ogledavši se na sve strane, da je zaista sve puno samih dama, što starih što mladih, par starije gospode i obilje djece. I u razgovoru sam doznao, da još ima jedan mladi gospodin, ali taj je prsobolan, pa mnogo

leži; kadšto se samo izveze na čamcu u društvu s nekoliko prijatelja, koji mu dolaze u posjete iz grada.

— Da nam prođe vrijeme, odlazimo naveče u susjedno kupalište »Miramare«, gdje ima veliko društvo, koje za uzvrat više puta opet dolazi k nama, i tako nam večeri ipak ugodno prolaze, sipala je brzo riječi Margit, govoreći katkad s punim ustima. Aranka ju je korila.

— Ali, znate, branila se Margit, ona se uvijek gradi takvom sveticom pred stranima. Ali vidjet ćete, kad je upoznate, da je to pravi križ božji . . .

Margit je mogla imati oko šesnaest godina, ali bila je vrlo razvijena. Lako bi je držao i starijom, da joj se u razgovoru nije svaki čas izmakla po koja naivna opaska, iz koje se vidjela šiparica, što bi htjela da se starijom čini, nego što uistinu jest.

Aranki je bilo osamnaest, a možda i dvadeset godina — svakako je iz tih crnih, živahnih očiju, malih ustiju, ali punih, senzualnih usana, jedrih napetih grudiju, koje su neprestano poskakivale u lakoj bijeloj bluzi — iz cijelog tijela strujila već zrela žena. I sve nekud malo nervozne geste, baršunasti glas, metalni, katkad drhtavi smijeh, sve je to odavalo uznemirenu krv, teško suzdržavanu čežnju, sve je mirisalo na ljubav, na užitak, na strast! . . . .

. . . Da duljim, dragi Feđa? — Po opširnosti, kojom opisujem taj prvi susretaj, vidiš, koliko mi se urezao u sjećanje. Po imenima djevojaka već si razabrao, da su Madžarice. To se vidi još više po njihovu izgovoru njemačkog jezika. Jer, naravno da je »diplomatski jezik« u kupalištu njemački.

Kako se sada zbog rata ne može u tuđinu, to su svi gavani i ratni dobavljači Austrije pošli u naše primorje ili u Dalmaciju, da tu sprovedu ljeto. Zato čuješ govoriti sve jezike, koji se govore u toj blaženoj Austriji, alias modernoj kuli babilonskoj — a najmanje, nažalost, hrvatski. Jer mi Hrvati imamo u potpunom stepenu svojstvo, redovno razvijeno kod malih naroda, da govorimo sa svakim na njegovu jeziku, pa i u našoj vlastitoj kući! . . . Hrvatski govori samo par profesora, koji su namješteni po Primorju, i tako su ipso facto na moru, zatim Aca Bukovački, koji je, kako sam ti naprijed napisao, sa mnom doputovao ovamo, ali je odsjeo u »Miramaru«, pa riječki advokat Miholić . . . i to ti je sve. Da zbilja, katkad se i kotarski predstojnik Stojanović udostoji sniziti do nas i progovoriti s nama po koju hrvatski. Inače dašto s »gospodom« govori njemački, da bolje dokaže svoju lojalnost...

Oni drugi po starom hrvatskom običaju »politiziraju«, ali ja se u sve te rasprave i prepirke ne upuštam, jer sam došao na more, da se malo otpočinem i rastresem, a ne da tjeram politiku. Sreća, da mi je knjižar htio isplatiti sav honorar još prije, nego mi je knjiga izašla ispod štampe. Kako bi inače književnička sirotinja na more? . . . Lako Aci, koji je bogat od kuće.

A propos — Aca i ja podijelili smo uloge, to će reći sestre. Aca udvara Margiti, a ja . . . no o meni kasnije. Nego nemoj misliti, da se naš prijatelj iznevjerio svojoj tradiciji. Uz Margit nađe on još uvijek vremena, da polaska koji put i gospođi Nini, i time natjera u bjesnilo gospara Baru, a znade dobaciti koji komplimenat i Aranki. Miholić mi je međutim neko veče povjerljivo prišapnuo, da je prava njegova »ljubav« neka bečka plesačica Fritzi Schmidt, koja je također odsjela u »Miramaru« . . .

A ja? — Ja sam ostao vjeran svojim prijateljicama od prvoga dana. Iza prvih konvencionalnih uljudnosti došlo je malo i do bockanja, osobito kad smo mrva zastranili na političko polje.

»Ah, vi ste Hrvati toliki šoveni«, uzdahnula je prijekorno Aranka, kad sam jednom zgodom branio hrvatsko stanovište. Zar to nije zlatno u ustima jedne Madžarice?! . . . Stvar uostalom nije ni toliko tragična. Kadgod je nezadovoljna sa mnom, Aranka uzdiše: »Vi Hrvati ovo, vi Hrvati ono« — ali u glavnom izvrsno se slažemo. Za dokaz naše sloge u »nelojalnosti« zamijenili smo »saveznički« njemački jezik »neprijateljskim« talijanskim, koji Aranka s manje aksana govori negoli njemački — ali miješa u govor puno madžarskih riječi.

Ne smiješ misliti, da Aranka samo uzdiše. C'est là son moindre défaut. Ona zapravo vječno skače, pleše, pjeva, fićuka, trči, pliva — ukratko: živo srebro. Šta: srebro? — zlato, amice, suho zlato je ona. Slatka djevojčica, velim ti. Nas se dvoje izvrsno slažemo. Uvijek zajedno plivamo, vozimo se na čamcu, sunčamo se na obali ili gore na terasi, šećemo pred veče i plešemo naveče . . . .

Plešemo! . . . No pa hajde, kad sam već zarezao, da ti iskreno povjerim tajnu. Pošto smo se nakon par dana zajedničkog druženja, plivanja i boravka kod stola srdačno sprijateljili, palo je Aranki na um, da me uči nove plesove. Ja sam doduše apsolvirao plesnu školu s odličnim uspjehom, ali tamo smo uz boston dotjerali jedino još do tanga. To je bio najmoderniji ples. A dok sam se ja bavio ispitima i studirao Shakespeareov teatar, dotle je Madame Terpsihora, taj vrlo mušičavi stvor, dopremila mnogo novotarija s onkraj mora u naše strane. Tu sam ja bio u nazatku.

Aranka je odlučila, da me i u tom pravcu dotjera. Da ne smetamo društvu, mi smo se obično poslije podne, dok su ostali pravili siestu, ili iza

južine, kad su se jedni odšetali u grad, a drugi otišli na kupanje — zavukli u salon, zatvorili prozore i plesali. Margit je tiho svirala... Feđa! Učitelj plesa me je uvijek hvalio kao dobra plesača! Ali sada — stid me je priznati — nisam vrijedio ništa. Aranka tumači, pravi korake, a ja sve gledam sitne nožice, elegantnu liniju od bokova do listova, visoke grudi... sve to gipko, jedro, zdravo, i mozak mi šumi, ne shvaćam ništa... noga mi se zapliće, i ne ide pa ne ide... Sramota!

Jednog popodneva, par dana nakon početka učenja, sve smo troje bili samo u tricotima za kupanje i u ogrtačima. No za plesa se Aranki odvezao pojas na ogrtaču i na čas otkrio se njezin raskošni struk... pa one čvrste, pune grudi, za kojima su se muškarcima otimale oči kod kupanja. Ali sad, kod plesa, te su grudi podrhtavale, njihovi su vršci upravo probijali kroz tricot — ženska je ljepota izbila u svom čaru i svoj zamamljivosti... Pred očima mi se zamaglilo, izgubio sam glavu. Ogrlio

SREĆKO SABLJAK: DRVENA REZBARENA DOZA

sam je rukom, pritisnuo k sebi i poljubio žestoko... Ona je zaklopila oči i uzvratila poljubac još žešće, još žarče... Margit je veselo zapljeskala rukama...

Odonda se volimo — — —

S tim bih mogao svršiti svoj list, koji se strašno oduljio. Jer napokon i sam pojmiš, da unatoč toga što smo nastavili sa satovima plesa, mnogo toga ne učimo. Margit doduše nesebično igra cijelo vrijeme, ali mi se grlimo, ljubimo, a katkad i plešemo. Samo nisam odonda mnogo napredovao.

Otkrio sam ti se iskreno kao svome najboljem prijatelju, jer poznam tvoju diskreciju. A kad je srce puno, treba da se nekomu povjeri. Znam, da ne ćeš ništa zlo misliti o našoj ljubavi. Ona ne prelazi — kako se ono veli — »granica«. Volim pucu i želim, da joj ovi dani ostanu dragom i svijetlom uspomenom u životu. Mi se ljubimo, tepamo si različite slatke ludorije, čitamo stihove, šećemo po mjesečini... sanjarimo. Zato smo i sretni, jer sreća postoji samo u sanjama...

Doskora ćemo se rastati. Slijedeće sedmice odlaze sestre u Beč u konzervatorij, a ja ostajem još neko vrijeme, da se onda vratim u Zagreb. Šta će život s nama udesiti? Hoćemo li se opet vidjeti?...

Ne mogu da završim lista, a da ti ne povjerim još jedne sitnice. Bez važnosti, uostalom. Hoću reći, da je možda i bolje, da nas ovako viša sila rastavlja. Što bi bilo od te ljubavi? Mi se već sada suviše želimo, tko zna, ne bismo li ipak jednom podlegli napasti?... A onda? — Nas smo dvoje sasma različita temperamenta, druge kulture, druge rase i drugih pogleda na život. Ove naše različnosti privukle su nas na čas. Ali, na dugo, tko zna što bi bilo?...

Čini mi se čak, da se već i počela javljati sablast, »ono nešto«, što ruši snove i razara sreću... Smiješna stvar — Aranka je postala ljubomorna! I, pomisli, na jednu novu gošću, jednu gospođu iz Zagreba. Udatu gospođu... i majku lijepog, malog dječarca!!... Gospođa je iz višega društva, nećakinja jednog poznatog političara, vrlo naobražena, vrlo ugodna, i ta joj daje neku moć da vlada svojom okolinom... Ali, zapravo, malo govori, ni do čeg joj nije osobito stalo — a do mene najmanje — pa zato je Arankin ljubomor neopravdan i smiješan. Aranka uostalom nešto nakrivo gleda i njemačku guvernantu maloga Vanje... Sreća, da je gospođa Branka, sestra gospođe Mire, jutros otputovala na imanje, jer inače bi i ona postala sumnjivom. To više, što je ona vrlo živahna, mnogo govori, rado se zabavlja, voli malo »krupnije« pošalice — pravi kontrast svoje sestre!...

Sve su to dabome tek ludorije, bez ikakve važnosti, ponavljam. Spominjem ih samo radi toga, da moja pripovijest bude potpuna. Možda je Usud ipak pametno udesio —

und was das arme Herz auch sehnt und dichtet,
am Ende kommt das Voneinandergehn!...

Za par dana više ne će biti Aranke... Ipak — bit će mi teško za njom, vrlo teško — — —

(Nastavit će se.)

SLOMLJEN ŽIVOT

Napisao D. MILANOV.

BILA je kao i sve druge vesela i prpošna. Djevojački joj je život ispunjala nada, da će jednoga dana doći onaj željkovani i povezati joj glavu »šamijom«. I ona će onda postati žena kao toliko drugih njezinih druga. I ona će biti ljubljena i ljubit će. Samo da dođe onaj pravi...

To joj je bila jedina briga.

* * *

O sv. Kati bili su i njezini svatovi. Došao je onaj pravi. Ona ga gleda, a tijelo joj prožimlje bolna želja. Razigrana je i očekuje čas, kad će joj podrezati kosu. Mlade su joj grudi pune onog prijatnog osjećaja, sličnoga onome, što obuzimlje mladu djevojku, kad ide prvi put na ples. Lijep je topal i nasmješljiv taj osjećaj. On se povećava sve više i više, čim se više približava dan, u kojemu će i ona spoznati sve one tamo opisivane ljepote. Da, baš se zato povećava, jer će sve te ljepote biti žive, na njih će pasti svijetlo njihove rođene duše — —

I ona onako priprosta osjećala je, da će joj se prava vrijednost i veličina ženidbenog veza pokazati tek onda, kad ona sve to proživi, iskusi, spozna.

I veselila se tome i to je željno očekivala.

* * *

Svi su je kasnije značajno pogledavali, kad je mimo njih prolazila... a bake su šaptom kazivale, da je nesretna u braku. I sve su žene osuđivale njega, kao uzročnika nesreće.

Još u medenim mjesecima, a ona tako sumorno gleda, rekne jedna.

Ta ni u prvim danima nije bila vesela, doda druga.

I štošta su nagađale, a ona nije nikome ništa govorila, a i slabo se družila s njima, pa nisu mogle doznati, u čemu je zapravo njegova »krivnja«. Al ipak su govorile, da je on kriv.

* * *

Ni ona nije mogla svoje jade sama snositi; morala ih je nekome povjeriti, da si olakša tugu. I povjeri se svojoj druzi.

* * *

Selom se pronese šapat ženskinja, da je on zbilja kriv. Moli, moli... šaputalo se, u zajedničkom krevetu dugo, cijele sate jednu pa drugu krunicu, a ona sirotica od tog molitvenog šapta zaspi. I tako bivalo svake večeri, pa nije čudo, da je tako sumorna.

Trebao je u samostan, kazivala jedna.

Ah pusti, ni oni u samostanu nijesu svi takovi, odgovori druga.

Nije se smio ženiti, složiše se konačno sve, osuđujući ga.

* * *

Da, sinko, govorila joj je jednoga dana starica rođača. Valja da se namladuješ sada, dok si mlada. Život valja uživati, pa ti s njegovom krunicom u zapećak. Nek moli u drugo vrijeme.

Ne mogu, strino... stid bi me od njega bilo.

Tako? dakle voliš patiti od želje tako mlada, jedra.

Ona ne odgovori, tek joj suza kane s lica.

Eto, što si jadna pored njega dočekala, a drugi bi... Al čekaj, ja ću mu očitati bukvicu.

Nemoj, strino, uhvati je ona za ruku, ne koristi to. Koga silom u crkvu tjeraju, taj se Bogu ne moli;

a onda, znao bi, da sam ga ja odala. Ne ću da snosi išto zbog moje tužbe. Toga ne bih mogla podnijeti.

Ludo dijete.

Pa onda ne bi mogao više izagnati iz mene ovo, što je protiv njemu uskipjelo.

* * *

Prošli su mjeseci, a po selu se počeo pronositi glas, da Mara Ivetina ljubaka s Rajkom Marićem. Vara svog bogomoljca i zagazila je u grijeh u potrazi za ljubavlju.

A tko da joj zamjeri? Rajko je drugi čovjek. On joj mladost kiti mirisavim cvijećem prave muške, snažne ljubavi. Grli je punim zagrljajem, a ona se svom dušom podala tom zagrljaju i poput bršljana uzvila se uz njega u sreći, u uživanju.

A da ta sreća bude nepomućena, neprekidana, odbjegne jednoga dana k Rajku...

* * *

Njezin je muž pošao k popu i izvojštio svoje pravo. Mara se morala k njemu vratiti.

No ona nije mogla zaboraviti svog Rajka, u kojemu nije gledala samo strasnog ljubavnika, nego i čovjeka jake volje, slobodna i poduzetna, koji bi učinio sve, da je opet oslobodi onoga vajnog života, kojim je živjela u kući bogomoljca. Ona je znala, da je rekao pred svim onima, koji su ga prekoravali, što je oteo nju, tuđu ženu, da će njihova ljubav konačno slaviti slavlje, jer je posvećena vezom njihovih duša, ta je jača od one formalne veze pred žrtvenikom, pa ima pravo da živi. To je ona znala i to njegovo naziranje i odlučnost njegova očaravala ju je i ona je vruće željela, da se ispune njegove riječi. Zatim je u njemu vidjela i zaštitnika svoje ljubavi, osjetila je čovjeka jake volje, snažne ruke, na koju se ona može smirena osloniti.

I Mara je, ispoređujući svoga muža s ljubavnikom, svom dušom naginjala ovome i proklinjala vezu, koja ju je vezala uz slabića. Njoj su u ušima zujale riječi Rajkove o konačnom slavlju njihove ljubavi, kao tiha pjesma umirnica, i željno je očekivala, da nadođe čas pobjede.

No taj čas nije mogao tako brzo doći. Bile su i priječile velike zapreke na putu njezine sreće. Pred njom se isprsilo kao avet mišljenje društva i nerazrješiv vez nesretnog joj braka.

Nije bilo izlaza.

* * *

Spoznaja, da će ostati zakopana u kući čovjeka, koji joj se ispriječio u životu kao mrtve zidine zatvora i zasjenjuje joj sunce, stala je u njoj rađati misli nove, neobične... Od njih se uzburkala njezina nutrinja, a srce joj stalo glasno kucati. Nije ih mogla točno izraziti, ali je osjećala, da bi po prilici glasile ovako: Zar ima društvo pravo, da mi uskraćuje hranu i dobacuje tek oglodanu kost kano psu? Zar ono smije da gazi moju sreću? Tko ima pravo od mene zahtijevati, da nosim verige ropstva ja, nedužna? Gdje je pravda, da me riješi tih veriga?

Takova se pitanja redala u ugrijanom joj mozgu. Očekivala je odgovor, koji će je umiriti, koji će joj dati pravo. Ali odgovora ne bijaše. Zurila je izgubljeno u sivu prazninu kao da gleda u drugi kraj, u kraj nepomičan bez života...

A tko je on, izvije se nakon nekog vremena pitanje, da se svi za njega zauzimlju? a zašto Rajka odsuđuju?

Val boli zalije joj grudi.

On?...

Njegova joj slika postane tako odvratna. On... zapreka... moja smrt.

Najednom sva uzdrhće. Srce joj burno stalo kucati, tako burno i glasno, kao da je htjelo zaglušiti kobnu misao njezina mozga.

Našla je izlaz...

* * *

Postala je zamišljena, a grudi joj razdirala ona nametljiva strašna misao.

Očajno se borila... Živci joj popustiše. U svijetlim časovima nadvladao bi razum i ona bi se prepustila svirepoj svojoj sudbini.

Pregarat će... to joj je suđeno.

I smirila se.

No taj mir bio je tek puka opsjena. Nastupili su opet časovi sanjarenja. U sumračju bi znala pred njom sijevnuti slika Rajkova. Ona ga upija u sebe, u srce, u mozak i osjeća njegov vreli i žarki poljubac. U njoj se nešto lomi od prebujalog osjećaja.

U takovim trenucima povrati se opet ona misao... i nije već bila tako grozna, a osjećaj za stvaranje onog prosanjanog sretnog života bujao je sve više i više. Uskipjela je vruća želja, a ona misao pričinjala joj se tako naravna, obična...

. . . .

Još jednom je bila strašno uzdrhtala... a onda je nastupilo očekivanje...

Imala je doći smrt ili život.

* * *

... I nakon par tjedana umre on, njezin muž.

Ona je stupala za lijesom nijema...

Svi su se čudili gledajući, kako je propala...

Bila je sama kost i koža.

Slomilo ju je očekivanje.

* * *

Ali se najednom raširi glas, da on nije umro naravnom smrću. Doušivalo se, prijavilo, i sad komisija na groblju razuđuje njegovo prognjilo tijelo.

* * *

Na sudu je priznala, da ga je otrovala. Branitelj se njezin mučio da objasni, kako je učinila tek čin samoobrane... Borila se za svoj život.

Sud nije bio istoga mišljenja, i ona bude osuđena na dvadeset godišnju robiju.

I tako nije našla izlaza.

* * *

Kad se vratila opet u svoje selo, bila je sva skršena... prava starica, a tek joj je nastupila četrdeseta.

Upisala se u »bratovštinu Srca Isusova« počela moliti za oproštenje onoga ružnog, što je učinila. Molila se pokajana, al u dubini duše njezine još sveudilj kopka jedno pitanje, koga se nije mogla otresti ni tamo na robiji:

Zašto nju kazniše, što je ubila tijelo, a poštediše one, koji njoj onda, još pred dvadeset godina, razoriše život?

KOBNI UDES

GORO, goro, goro zelena,
oj goro zelena,
da mi je tvoja trava svilena.

Ružo, ružo, ružo rumena,
oj, ružo rumena,
da su mi tvoja usta medena.

Diko, diko, diko ledena,
oj, diko ledena,
tvoja su čuvstva mrtva, kamena.

Noći, noći, noći besnena,
oj noći besnena,
tišti me tvoja tamna koprena.

Tugo, tugo, tugo golema,
oj tugo golema,
moja je duša teško ranjena.

Vodo, vodo, vodo studena,
oj vodo studena,
tobom se ljeska vila sanena.

Vilo, vilo, vilo vodena,
oj vilo vodena,
ti ćeš me gorkog rješit pelena.

Gora zelena
Ruža rumena
dika ledena
tuga golema
noćca besnena
voda studena
vila vodena.

Iva Rod.

UGLJENAR

Napisao D. VUJNOVIĆ.

ZRAKU, nad glavom, ispod tamnih oblaka, što se gone obzorjem, jatomice su letjele ptice.

U šumi tama. U noći se spusti smrt na ugljenarovu kućicu, okruženu hrastovljem. Lagano, tiho, jer je bolesnik, stari ugljenar, bio odviše izmučen bolešću, umoran životom.

Kraj njega je stajao zemljan vrč s vodom, na zidu malo kandilo pred kipom sveca. Kod stola je stajao sin. Drugog stanovnika nije bilo.

I nasta noć duga i beskrajna...

A onda lijes, znanci, pogreb, sve kao obično...

Sin je ostao sâm. Zanat će nastaviti i živjet će kaó i njegov stari. Težak je istina ugljenarski zanat, pa još k tomu ovako u osami bez ikakva društva, no zar bi se odjednom mogao promijeniti i naći drugi zanat.

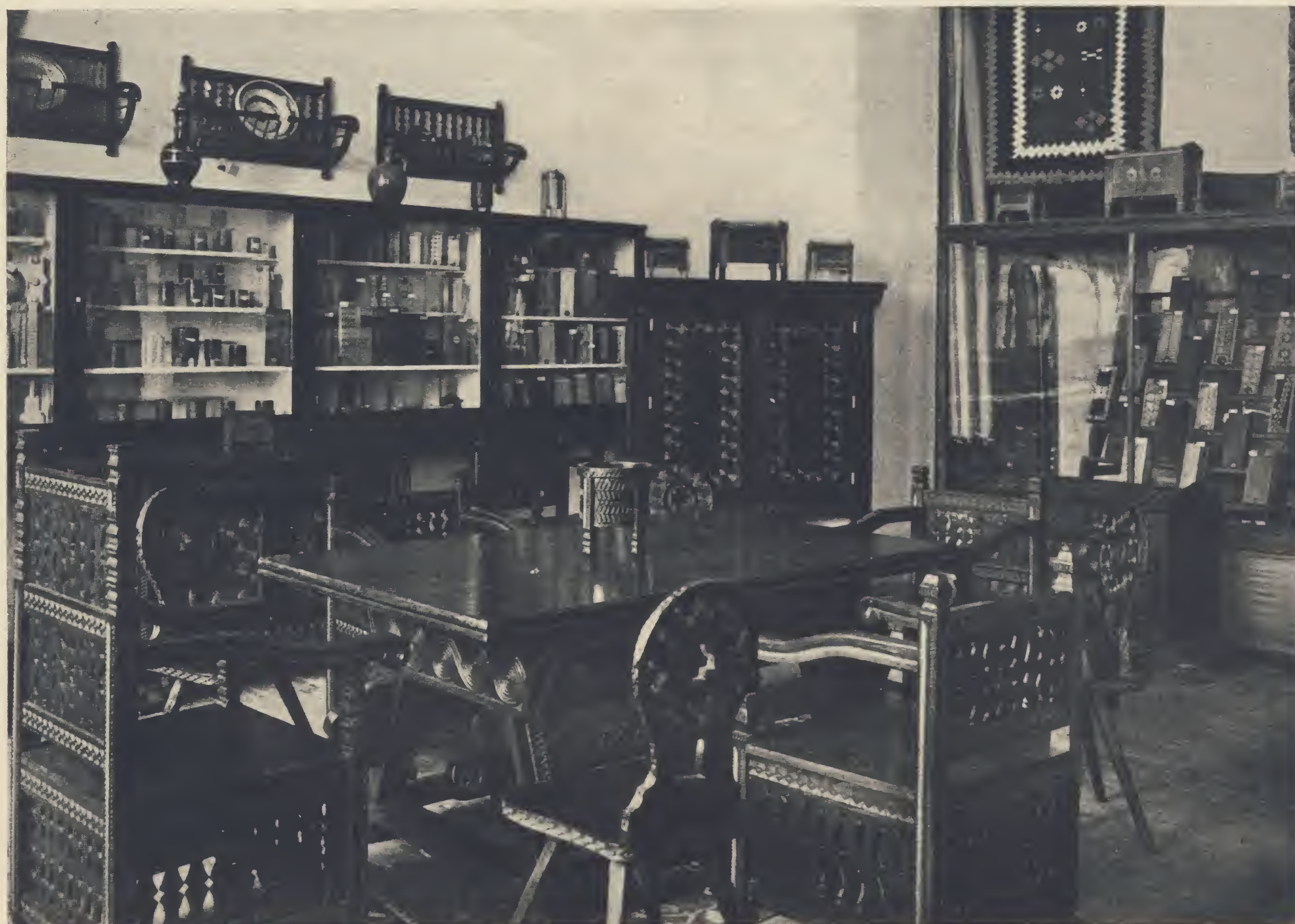
Radio je. Sunce ga je palilo, kiša je po njemu pljuštila, a poslije je i zima tresla njegovih tijelom. Nosio je ugljen u grad i nudeći robu vikao onim sonornim glasom, baritonom, što ga je od oca naslijedio. Što bi zaslužio, to bi istog dana i pojeo, a da se nije posve ni nasitio. Odijelo mu je postalo sve poderanije, i sva mu je nada bila, da će mu neka seljanka — koja bi više puta dolazila k njima, dok je još otac bio živ — naskoro krpiti odijelo i brinuti se za čisto rublje i za bolju hranu.

Počeo je da sanjari o sreći. Dosad je nije našao u potočiću, koji je sveudilj žuborio u blizini njegove kolibe, ni u sjaju rose, ni u šaptanju vjetra,

ni u mirisnom svježem zraku, ni u šuštanju lišća; sve je to bilo oko njega, ali to on nije tražio. Želio je tek kraj sebe drûga, s kojim bi mogao razgovarati i kojemu bi se mogao povjeriti. Nije volio samoće ni mira, i željno je čekao, da mu taj dosadni život prekine ona mlada seljanka, što je dolazila. Tajne su želje rasle u nedogled. Sjećao se, kad su još oboje veselo pomagali oko posla starom ocu. Kad su veselo zatrpavali ugljen zemljom, pa ju je i jednom — o, to je bilo veliko junaštvo — i uštinuo u crveni obraz. Tad se njih dvoje tome srdačno nasmijalo, no on je onda još oćutio neko neodređeno čuvstvo zadovoljstva, i ponosio se u duši.

Poslije očeve smrti ona bi dolazila mnogo rjeđe u njegovu osamljenu kuću, i kad bi došla, donosila je ili jela ili čistog rublja, što bi mu slala njegova daljnja rođakinja.

Jedne nedjelje dođe ona opet, a on je baš bio kod kuće, nasmijana, vedra i svježa. U ruci je nosila košaru.

POGLED NA IZLOŽBU DRVOREZBARSKIH RADOVA (S. SABLJAK)

— Dobar dan!

— O, o, vidiš, ipak smo se jednom našli. Što veliš? Nosiš od kume jelo, a? Odviše je ona dobra, a ja toga nisam zaslužio. Zdrava si vidim — pucaš od zdravlja i snage, pa si nekud ljepša. Uljepšala se, da!

Uđu u kuću.

Sunčeve zrake ulazile su kroz lišće, i šuma je bila tako čarobno rasvijetljena. Na svakom drvu, stablu, grmu, listu kao da vidiš životno veselje.

Po zraku — koliko se može da vidi — plove oblaci, polagano kao čamci tihom vodom te uljepšavaju svečanost dana, svečanost sunca. Ptice zapjevale u zanosu pjesmu ljubavi, a i drugi sitni šumski puk govorio je u tom trubadurskom jeziku.

Pa kad se sunce rastajalo od lugova, drveća i cvijeća, iziđu njih dvoje kroz neugledna kućna vrata.

Da li se sada ovdje nalazila sreća ugljenareva? Tko će znati?

On je isprati uskom šumskom stazom i nevješto, posve nevješto — no vrlo nježno, koliko je već u svojim kretnjama mogao iznositi nježnost — na časove bi ogrlio ugljenar malu seljanku.

Nije mogao biti posve sretan, jer su se na njega svalile previše svakidašnje brige i oskudica, i u nje-

govoj se duši rađao sve jači osjećaj osamljenosti, pa ga nije u tim časovima grijala niti pomisao na seljanku, na kolibu, tu kulu svojih sanja, koju je toliku želio obnoviti i urediti u njoj život mnogo ljepši, sretniji, nego što ga je doonda imao.

Mrzio je i prezirao grad, ali je morao onamo radi hrane i posla, htio bi da uvijek ostane ovdje u šumi sve do smrti i iza svoje smrti.

Dugo nije dolazila njegova seljanka, i vrijeme je prolazilo. Jednog dana čuje o njoj u gradu od svog prijatelja ,koji je živio u njezinoj blizini, — da je bolesna. Nedugo zatim, kad je prodao u gradu sav svoj ugljen i vratio se kući, nađe u njoj svoju rođakinju, koja mu je donijela opet nešta boljeg jela i čistog rublja. Od nje dozna, da su neki dan seljani pokopali njezinu pomoćnicu u poslu — malu seljanku.

Ona nije znala, da su pri tom pokopali i sve ugljenarove sanje, tajne želje i namisli.

Još jača tuga pade na ugljenarovu dušu.

Počeo da malakše. Iscrpla se snaga. Čemu i zašto, za koga da radi? Ugljen mu malo kupuju. Glas mu je oslabio, sva njegova reklama. Prsa mu upala i nekud se sav pognuo.

Slutio je, da tako ne može dugo potrajati; ne će moći izdržati.

Jednog dana u gradu zaspi on nasred ulice, naslonivši se na svoja drvena kolica, svoj cijeli dućan, u kojem je bilo nešto ugljena. U snu je vidio svog oca, radio je s njim. Onda je dolazila ona hodajući tiho u pokoju šume po mekanoj stazi. Pozna on dobro njezin hod. No to već nije ona ista, nekako se promijenila, ne prilazi mu onako plašljiva kao nekoć, na glavi nosi korito opranog rublja, i nema više košarice. Gleda, kuda bi da smjesti svoj teret. On joj pomože skinuti. Pa onda oboje prigledava oko staje, gdje su krave. Bacaju hranu pilićima, staraju se oko kuće, da izgleda što urednijom. Prolaze dani u običnom poslu. Ona nosi na rukama dijete, koje se veselo baca nožicama i pruža ruke prema njemu sa smiješkom na ustima.

I sve tako. Najednom se počeše gubiti nekud sve te slike u tamu. Netko od prolaznika — iz nestašnosti, obijesti, čega li? — gurne nogom kolica, na koja je bio ugljenar naslonjen. Klone glavom na pločnik. Otvori oči, no nije se mogao micati. Oko njega skupi se mnogo ljudi, koji su mu nešta govorili, no što nikako nije mogao da shvati. Gledali ga neki i žalili.

Izgubio je potpuno svijest. Lijepi se sni rasplinuše.

Došao je k sebi, kad su mu neki bijelo obučeni ljudi ulijevali tekućinu u grlo. Nije znao, kakva je to tekućina. Opazi, da se pored njega nalaze sami kreveti, na njima ljudi, koji ga čudno gledaju.

Slabio je. S kašljem izbacivao je krvavu sluz. Tako izdrža nekoliko nedjelja.

Kad je opet jednom sanajario o njoj, klonuo je glavom polagano kao biljka na suhoj zemlji pod žarkim suncem i tijela već nije oćutio. Lijepi sni o mladoj seljanki produžili se u vječnost.

I grad, kojeg je snažno mrzio, dade mu besplatan pogreb bez svećenika, pogrebnog sjaja — a i ugljenar je sanjao o pogrebnom sjaju, — bez vijenaca, cvijeća, a na grobu — bezimenu grobu — daščicu s brojem.

BALADA

MARKIZICE nema,
već dugo je nema u dvoru.
Svud ruže su glave spustile tužno,
zamukle su ptice u zoru.

Opustio dvorac . . .
Tek jorgovan trusi mirise bujne
na stube mramorne, puste,
kud sunce se krade za večeri rujne,
da tiho zađe za goru.

Markizice nema . . .
Od bola je srce puknulo pažu.
Fontana je usnula, stazice snatre,
a jablani čuvaju stražu.

Miro Majer.

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

BRAT mu je pošao zimi na gradilište, ostavljajući ga sama u kolibi od neizgrađenog stabalja, koju podigoše. On se pojavi na pragu s lampašem u ruci.

— Zdravo da ste svi, reče skidajući svoju vunenu kacigu. Noć je vedra, i još ima kora nad snijegom, pa kad ide, rekoh si, idem malo do vas na posijelo, i da vidim, jeste li se vratili.

Premda je došao zbog Marije, kako to svi znađahu, on se obratio govoreći ocu Chapdelaine, nešto zbog plahosti nešto zbog poštovanja. I primi stolac, koji mu pružiše.

— Vrijeme je blago, dobro da ne pada. Vidi se, da već stižu proljetne kiše....

To je bio početak jednog od onih seljačkih razgovora, koji su poput onih beskonačnih recitativa punih opetovanja, gdje svaki pristaje najprije uz riječi predgovornika i dodaje druge, koje ono isto opetuju. A predmet bijaše naravno vječno kukanje Kanađana, tužba, bez buntovnosti, protiv nesnosnog tereta duge zime.

— Blago je u štali od kraja rujna, a već nema gotovo ništa u suši, reče mati Chapdelaine. Ako proljeće skoro ne dođe, ne znam, šta ćemo.

— Još barem tri sedmice ne će moći izaći!

— Jedan konj, tri krave, jedno prase i jagnjad, ako ne brojimo i kokoši, to mnogo pojede, reče Tit' Bé držeći se pri tom vrlo mudro.

On je mogao pušiti i razgovarati sad s ljudima, zbog svojih 14 godina, svojih širokih pleći i poznavanja svega, što se tiče zemlje. Pred osam je dana počeo nastojati oko blaga, i dovozio bi dnevno na svojim malim saonama nužnu količinu drva kući. Zatim je malo kasnije naučio vikati »Ol«, »ol«, za kravama mršavih bokova, i »hi, đija!« i »arje« za konjima kod obrađivanja, držati grablje za sijeno i graditi ograde od kolaca. Već dvije godine on je uz bok oca baratao sjekirom i srpom, vozio velike saone za drva po tvrdom snijegu, sijao i žeo bez ičijeg savjeta. Zato mu nije više nitko poricao pravo, da slobodno izreče svoje mnijenje i da trajno puši jaki duhan u listovima. Lice je njegovo bilo još djetinje, golobrado, neizraženih crta, očiju bezazlenih, i kakvi stranac bio bi po svoj prilici začuđen, kad bi ga bio čuo, kako govori sporo i odmjereno poput starca puna iskustva, i kako puni vječno svoju drvenu lulu. Ali u zemlji Quebeck dječaci se smatraju ljudima od onoga časa, kad zajedno rade s ljudima, a tome, što rano puše, mogu da navedu kao razlog, da je to obrana protiv strašnih ljetnih kukuca, koji razdražuju: svakakovih komaraca i muha.

— Što to mora da je zgodno živjeti u zemlji, gdje gotovo nema zime, i gdje zemlja prehranjiva ljude i blago. Ovdje čovjek hrani blago i zemlju znojem svog lica. Da nema Ezdre i Da' Béa, koji u šumi služe dobre pare, kud bismo mi?

— Pa opet je zemlja ovdje dobra, reći će Eutrope Gagnon.

Zemlja je dobra, ali treba se sa šumom boriti, da je bude. I da se uzmogne živjeti, treba štedjeti na svemu i patiti se od jutra do mraka, i sve sam raditi, jer su druge kuće tako daleko.

Mati Chapdelaine ušuti i uzdahnu. Ona je još uvijek mislila sa žalošću na stare župe, gdje je zemlja iskrčena i obrađena već odavna, i gdje su kuće nablizu jedna drugoj, što joj se činilo nekim rajem.

Njen muž stisnu pjesti i pognu glavu s tvrdoglavim izgledom u licu.

— Čekaj samo par mjeseci... Kad se dječaci iz šume vrate, onda ćemo se dati opet na posao, oni dva, Tit' Bé i ja, pa će biti zemlje. Gdje su četiri čovjeka dobra na sjekiri, i koji se ne boje rada, posao sve ide brzo od ruke, pa makar kako tvrdo bilo drvo. Za dvije ćemo godine imati žita i paše, obilne hrane blagu. Kažem ti, da ćemo mi napraviti zemlje...

»Napraviti zemlje!« Ovaj krepki domaći izraz pokazuje najbolje, koliko se mučnog rada nalazi između prvotnog siromaštva divlje šume i potonje plodnosti obrađenih i zasijanih polja. Samuel Chapdelaine govoraše o tom sa zanosnom vatrom i s tvrdokornošću u očima.

To bijaše njegova strast: strast čovjeka, koji je prije stvoren za krčenje nego za obrađivanje tla. Već je pet puta od svoje mladosti dobio koncesiju, sagradio kuću, štalu i sušu, i sred šume stvorio si srećno gospodarstvo; i pet puta je prodao to gospodarstvo, da ode dalje na sjever i počne s nova, izgubivši najednoć srčanost, svaki interes i svaki žar, čim je prvi opori posao obavljen, i ljudi brojni stadoše stizati te se zemlja napučavala i otvarala. Neki ga ljudi shvatiše, drugi ga smatrahu srčanim, ali ne dosta mudrim, i govorahu uvijek, da bi on

i njegovi mogli sad udobno živjeti, kad bi se on bio znao utaboriti negdje.

Udobno živjeti... O strašni biblijski Bože, kog štuje sva zemlja Québec bez mudrovanja i bez dvojbe, ti koji osudi stvorove svoje da služe kruh u znoju svog lica, da li se i jedan čas ozbiljne bore tvojih obrva izgube, kad čuješ, da su neki od tih stvorova oslobođeni, i da napokon udobno živu?

Udobno živu... Treba se patiti gorko od jutra do mraka zgrbljen i zabavljen, da se razumije ono, što ova riječ znači. A seljaci je najbolje razumiju. Ona znači: da je teret odvaljen, teški teret rada i straha. Ona znači: da je dopušteno odmoriti se, i taj odmor je draž svih časova, makar ga baš i ne izrabio. Za starost ona znači: malo taštine, koju svi odobravaju, kasno otkrivenje neznanih milina, jedan časak lijenosti, jednu daleku šetnju, jednu poslasticu, ili jednu stvar kupljenu bez straha pred računom, stotinu zadovoljstava lagodna života.

Srce je čovječje tako sazdano, da je u većine onih, koji platiše otkupninu, da steknu slobodu — udobnost — dok je stekoše, ono postalo nesposobno da je uživa, i baš onima drugima, nespretnima ili nesrećnima, koji se ne mogoše otkupiti, njima, koji ostaju robovi, njima se udobnost ukazuje sa svim svojim nepristupačnim čarima.

Možda Chapdelainei mišljahu na to i svaki na svoj način. Otac s nepobjedivim optimizmom čovjeka, koji znade, da je jak, i drži, da je mudar. Mati s rezigniranom žalošću. A mladost na neodređeniji način i bez gorčine, jer je pred sobom gledala dugi sigurno sretan život.

Marija je katkada kradom pogledavala Eutropa Gagnona, i skidala zatim hitro s njega svoje oči, jer ga je uvijek zatekla, gdje mu se pogled upiljio u nju, pun ponizna obožavanja. Već je tome godina dana, što se bez muke priučila na njegove česte posjete i svake nedjelje uveče u krugu obiteljskih lica viđala njegovo smeđe lice, koje je odisalo dobrim raspoloženjem i strpljivošću. Ali joj se činilo, da je ovo kratko jednomjesečno izbivanje od kuće sve promijenilo, i kad se vratila u dom, ona je sobom donijela neku neodređenu impresiju, da sad počinje jedno razdoblje njena života u kome on ne će nikako udjela imati.

Pošto budu iscrpljeni obični predmeti razgovora, počeše igre na karte: »četiri sedam« i »vol«. Zatim Eutrope pogleda svoj veliki srebreni sat i vidi, da je vrijeme, da ode. Upalivši lampaš i rastavši se sa svima on se zaustavi časak na pragu istražujući pogledom noć:

— Pada, reče.

Njegovi gostoprimci priđoše vratima te i oni pogledaše napolje. Kiša je začela, proljetna kiša širokih teških kapi, pod kojom je snijeg počeo bivati mekši i otapljati se.

— Jugoistočnjak duva, reći će otac Chapdelaine. Možemo smatrati, da je zima svršila.

Svaki na svoj način izreče, kako mu je lakše i kako se tome raduje. Ali Marija ostane najdulje na pragu prisluškujući sitnu kišu, gdje tiho pršti, vrebajući nejasno klizanje tamna neba i udišući mlaki vjetar, koji dolazaše s Juga.

— Proljet nije daleko... Proljet nije daleko...

Ona osjećaše, da od postanka svijeta ne bijaše takve proljeti, kakva je ova.

III.

Prođoše tri dana, i Marija začu otvorivši izjutra vrata neki šum, koji je prikova za čas na mjestu, i nepomična stade da prisluškuje. Bijaše to tutnjava, grmljavina i šum velikih vodopada, koji bijahu kroz čitavu zimu zaleđeni i nijemi.

— Led slazi, reče unišavši. Čuju se vodopadi.

Tako stanu svi govoriti o godišnjem dobu, koje počinjaše, i o poslovima, koji će se opet moći obavljati. Svibanj je donosio sobom izmjenično tople kiše i lijepe sunčane dane, i led nakrcan kroz cijelu zimu morao je uzmaknuti. Niski panjevi i korjenje je iskrsavalo, premda je sjena gustih jela i čempresa zaštićivala dugu agoniju snježnih ploča. Putevi postajahu barama. Tamo, gdje se pokazivala smeđa mahovina, bijaše čisto natopljena vodom i nalik na spužvu. U drugim krajevima bilo je već proljeće, sokovi silno potjeraše, pupovi se pojaviše, a doskora i lišće. Ali se kanadsko tlo, koje je tako daleko na sjeveru, bijaše istom oslobodilo, i to mukom, svoga zimskog ogrtača, i ne mogaše još pomišljati na novi život.

Tijekom dana mati Chapdelaine i Marija po deset puta otvoriše prozor, da se nažiju topla uzduha, i da čuju šum vode, koja je nizbrdo tekla, kad se posljednji snijeg na brdskim slazovima otapao, i da čuju onaj drugi snažni glas, koji je najavljivao, da se rijeka Peribonka oslobodila, i da sobom vozi ploče leda prema velikom jezeru.

Naveče otac Chapdelaine sjede na prag, da puši, i reče zamišljeno:

— Doskora će proći ovuda François Paradis. Rekao je, da će nas možda posjetiti.

Marija potvrdi tihim glasom i blagoslovi tamu, koja zakrivaše njeno lice.

(Nastavit će se.)

ŠTO PRIČAJU STARI KALENDARI?

Napisao VLADOJE DUKAT.

A godinu 1781. štampan je u Budimu hrvatski kolendar za štokavski katolički svijet u Slavoniji i Ugarskoj pod natpisom: »Svetodanik« (t. j. knjiga, koja pokazuje sve dane) iliti »Kalendar Illyricski za opcheno Godishte 1781. Na korist i zabavu Slovinacah slozen. Cum Privil. S. C. R. Apost. Majest. U Budimu, slovima Katarine Landerove udovice. Oblik je knjižice šestnaestina. Jedini, koliko znam, sačuvani primjerak toga kolendara nahodi se u sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

Kao uopće »slavonski« kolendari, tako i primjerak god 1781. ima književni prilog. I to, začudo, jednu dramu, ili, da pravije rečem, početak jedne drame.

Natpis joj je naprosto »Prikaza iliti komedija«. Izdavač je kalendara popraćuje ovim kratkim uvodom: »Prikaza ova, moji štioci, koju sada misto pisama (pjesama; slavonski su kolendari rado donosili po rukovet Kačićevih pjesama) na svitlost dajem, i u napridak dati hoću, jest vridna, da ju štijete i poradi svoje lipote, i velike radi koristi, koju iz nje imati možete. U njoj jest prilika jedne dobre obitelji, po kojoj se svaka druga upravljati mora. Iz nje primiti nauk hoćete, kako se zavade i ogovaranja ukinuti mogu. Štite (baš tako) ju dakle, štioci pošteni, i viditi hoćete, da je nesamo naučna, da i izvrstita, naravna, s razlogom učinjena i zato mlogo koristna. Uživajte svi prvi dio Prikaze, i živite srećno.«

SA IZLOŽBE DRVOREZBARSKIH RADOVA (S. SABLJAK)

Predgovor izdavačev imade pravo: »Prikaza« je, prema namjeni piščevoj odista vrlo »korisna«. Pisac ne će, da čitaocu ili gledaču podade estetski užitak (osim ako možda »lipotu« i »izvrstitost« svoga djela nahodi u lijepom jeziku i glatkim rečenicama), već da ga pouči i uputi na dobro. »Prikaza« imade dakle čisto odgojni cilj, i u tome je pogledu njen pisac pravi drug zemljaka svoga Matije Reljkovića, pisca »Satira«. Ali se Reljković naročito obraća na »paora«, na seljaka, pisac »Prikaze« pomišlja na pouku građanskih redova. Zato se sadržaj »Prikaze« i odigrava u građanskoj sredini. Djed one »dobre« porodice Nikola varoški je trgovac kao i sin mu Ivan; unuk Ignatio ide u školu, a sluga Jure ga prati, da se na putu ne bi družio s »rđavom« djecom; mati Katarina i kći Janjica bave se kućnim poslovima, kako ih rade varoške žene, a Janjica oblači »suknju« te nosi »narukvice« i »cipele srebrom vezene«. Slika života te porodice bila bi sasvim prijatna i idilična, da tendencija piščeva suviše oštro ne izbija na površinu. Svi su članovi porodice natprirodno dobri i milostivi; jedan drugome hoće vazda da ugodi; oni nikoga ne će da ogovaraju — no ipak kad kome u nevolji posuđuju novaca, oni posve mirno uzimaju zalog. Jer, veli mati Katarina, »istina je, da su novci (koje posuđuje) u mojoj vlasti; ali ono, što ima žena, i muževo je. Zato, prem ako moj muž može znati, koliko ja novaca imam, pak (ipak) da kadgod dojde da vidi, mogu se lasno izgovoriti biserom (to je onaj

zalog), da sam za novac uzela zalog.« Slično i muž Ivan u jednakoj prilici ušutkava svoju savjest. Pisac se trudio, da pred čitača iznese prave kršćanske duše, ali u revnosti svojoj iznio je same farizeje. Iz svake rečenice te čeljadi izbija samosvjesno uvjerenje: »e, nijesam ja kao drugi što su. Ća i služinčad dobre porodice uzorna je i bez grijeha. Jure i Marta nikoga ne će da ogovaraju, tek onako iz daleka, na mahove, »pripovidaju« štokakve strahote o svojim komšijama — jer, »štogod malo može se od drugoga rejti (reći), a da samo ne uniđe se u velike komade, koje čoviku poštenje uzimaju.«

Čitaču čisto odlane, kad pisac izvodi na pozornicu i postavlja pored one »dobre« jednu »rđavu« porodicu, a to su Luka i žena mu Anđelija. Koliko su oni »rđavi«, to se iz tog prvog« dijela »Prikaze« ne da pravo razabrati, ali žena veli za muža, da je pijanac i da drži ljubavnice, a on za nju govori, da se kocka i druži s raspuštenim mladićima. Čini se dakle, da obadvoje imadu nečistu savjest.

Prvi dio »Prikaze« — onaj, što ga donosi kalendar godine 1781. — svršava se punim triumfom dobre porodice: Luka i Anđelija moraju od Ivana i Katarine posuditi novaca, a ta njihova neprilika još jače ističe »izvrstitost« dobre porodice. Nema sumnje, da dobra porodica i na koncu triumfira, i da se zavjes spušta uz bengaličko osvjetljenje njihove »dobrote« — jer inače bi odgojni cilj, na koji pisac teži, bio promašen. Ali osobitog estetskog užitka zacijelo čitaoci nijesu imali od te drame.

»Prikaza« je čisti plod moralističko-odgojne literature, koja se razvila uz prosvjetiteljni pokret XVIII. vijeka. Korjen joj stoji od česti u moralnm časopisima, što su po uzoru engleskih časopisa te ruke (Tatler, Spectator, Guardian) u velikom broju nikli u njemačkim krajevima, od česti u obilnoj i vrlo raširenoj zabavno-odgojnoj literaturi toga doba (Campe, Weisse, Rochow i dr.). Tijesni obiteljski krug, u kojem se obično kreću njemački moralistički pisci raspravljajući o odgoji djece, o pitanju dojiljâ, o igri, o škrtosti i rasipnosti, o gizdi i plemićskoj oholosti, o ženidbi i braku i t. d., dobro pristaje i našim malovaroškim prilikama i interesima onoga vremena, pa zato su praktičke tendencije pomenutih pisaca i u nas nalazile toliko razumijevanja i nasljedovanja.

Jezik je »Prikaze« lijep i prirodan. Lica govore onako, kako su valjada govorili obrazovaniji slavonski varošani u porodici i društvu svojih varošana, ili na gozbi kod fratara, kad bi se na veliki praznik skupili u samostanskom refektoriju.

Ogleda radi ispisujem jedan ulomak dijaloga iz XIII. prizora:

LUKA: Sluga sam, gospodine Ivane.
IVAN: Sluga pokorni, gospodine Luka.
LUKA: Ne bih rad Vas u Vašem poslu uznemiriti.
IVAN: Gospodar ste u svako vrijeme (sic!); a sada baš nejmam s čim se zabaviti.
LUKA: Ja pak zabavit sam, moj gospodine, u srcu, u glavi i u duši s neizbrojenima mislima.
IVAN: Kakve bi to Vas misli mučile?
Luka: Žena moja, pogan od sviju pogani —
IVAN: Dragi prijatelju, ne govorite tako od Vaše žene: jerbo sebi istim ne činite poštenje.
LUKA: Jurve ju svaki znade kakva je. Ja mislim, da su u njoj sva pomanjkanja, koja jedna zločesta žena mati može: pak se svrhu toga s jednim miluje; i zato hoću da poludim.
IVAN: Žao mi je Vas ,ako je tako.
LUKA: Pak što je više: proigra mi i prokocka svekolike stvari u kući i t. d.

Je li »Prikaza« originalno djelo li preradba, i tko ju je napisao ili preradio, to danas još ne znamo. Ako je preradba, prerađivaču je dobro uspjelo podati joj domaći kolorit. Moglo bi biti, da ju je napisao ili preradio sâm izdavač kalendara. A taj je izdavač, kako bismo mogli nagoviještati prema spisu franjevca Jakošića »Scriptores Interamniae«, (Pisci Međurječja t. j. Slavonije) osječki fratar Marijan Lanošević (kojega zovu i Lanosović). Jakošić naime pominje, da je Lanošević izdavao »Calendarium Illyricum« (ilirski kalendar) od god. 1778. do 1786., ali ne pominje, je li to bio baš budimski kalendar. Oko god. 1770. naime dobiva Osijek tiskarnicu, pa je moguće, da je sada već izlazio i u Osijeku takav »Calendarium Illyricum«, i da je Lanošević uređivao osječki kalendar. Prema tome je pitanje o izdavaču kalendara god. 1781. još prijeporno, no vjerojatno je, da je bio franjevac.

Lanošević nam je dosad bio poznat samo kao gramatik i pisac evanđelistara, ali pomenuti Jakošić bilježi, da je on god. 1778. izdao u Osijeku u »ilirskim« stihovima: »Cantus de militibus Confiniaris Slavoniae« (Pjesme o vojnicima slavonske krajine) — dakle se bavio i lijepom knjigom.

K tome je on oduvijek bio pedagog i nastavnik, pa bi mu sasvim dobro pristajalo, da napiše ili preradi djelo odgojnog karaktera u zabavnoj formi. Lanošević je, veli Jakošić (Građa za povijest hrvatske književnosti, 2., str. 136.) bio »a caritate memorabilis et specialis innocentioris cumprimis Juventutis patronus et fautor . . .«(čuven zbog prijaznosti i osobiti zaštitnik i pokrovitelj naročito nejake mladeži), a takva se »caritas« (prijaznost) i takav »favor Juventutis« (sklonost prema mladeži) očituju i u tendenciji »Pri-

kaze« (napose kad nam se vode pred oči djeca Ivanova: kći Janjica i sin Ignatijo). Najzad, i čisti jezik te glatki i izdjeljani slog »Prikaze« upućuju na to, da je auktor njezin i teoretsko i praktički morao dobro poznavati svoj materinski jezik. A takav je poznavalac zacijelo bio Marijan Lanošević, pisac mnogo pohvaljene i mnogo upotrebljavane »Slavonske gramatike«.

SEVNICA

Napisao E. LASZOWSKY

(Svršetak)

D ove pređe Sevnica u vlast grofa Petra Troila Sermage-a. Ovomu izdao je g. 1785. nadbiskup salcburški Jeronim grof Colloredo lensku povelju za Sevnicu i Raštajn. Supruga grofa Sermage-a bila je grofica Katarina Nadasdy, s kojom je rodio sina Karla. Petar grof Sermage dao je Sevnicu i Raštajn u zakup najprije nekomu Reinholdu, onda Martinu Sinkoviću, a kad je uvaj umro (1797.) njegovomu upravitelju Ivanu Nep. Händlu, koji se je oženio sa udovom Sinkovićevom Elisabetom. Ovomu je god. 1803. prodao oba ova imanja. Izmedju ovih bilo je staro i tijesno prijateljstvo, jer je grof Sermage Händla već od mladih dana volio i mnogo mu dobra činio. To je Händl i iza smrti grofove g. 1805. očitovao u pjesmi, koju mu je posvetio i otštampao u »Grätzer Zeitung« 22. I. 1805.

Händl je bio vrstan gospodar i prijatelj sirotinje. Osobito je potpomagao svoje kmetove za vrijeme glada (1796—1803), koji je početkom XIX. vijeka za francuskih ratova vladao. On je iz Siska Savom dovozio žito i dijelio ga među narod. Mnoge je popravke i gradnje izveo u samom gradu, zasuo grabe oko grada, podigao škarpe i zasadio brijeg vinogradom i drvećem. Postao je i plemićem s pridjevkom »von Rebenburg«. Njegov sin Ljudevit oprostio je dužnicima sav dug na žitu, koje je otac dijelio gladnom narodu.

U posjedu porodice Händel von Rebenburg ostade Sevnica do god. 1864., a tada kupi taj grad i imanje od Ludovika von Rebenburga Albert Gehrenböck. Od ovoga je to imanje kupio Razesberg v. Wartenburg, od kojega pređe g. 1880. na prof. dr. Karla Ausserera, koji je izveo cestu do grada, izgradio natkrite stube iz prvoga u II. kat grada, te veliku dvoranu u II. katu dao pregraditi u manje sobe. Porušio je nepotrebne gospodarske zgrade oko grada, da dobije prostor za nasade i cestu. Iza ovoga mijenjali su se brzo razni gospodari: grof Wallhoffen, Schleinitz, kapetan Otto, dok nije to imanje i grad kupila porodica grofova Arco-Zinneberg. Danas je svojina grofice Matilde Arco-Zinneberg, udate bar. Tränkl.

Spomenuti nam je još i neke vijesti o imanju i »gradu«, koji još i danas stoji u samom trgovištu u nizu tamošnjih kuća. Drže, da je to imanje dakako odijeljeno od grada na brdu (gornja Sevnica) god. 1400. držao Hans Sevnički (von Lichtenwald), koji je sagradio i taj »grad« odnosno dvor. On je bio župnik u Rattendorfu i meštar kuhinje knezova Celjskih. U Sevnici je utemeljio kapelaniju, opredijelivši joj za uzdržavanje desetinu svojih kmetova u Gornjem i Donjem Brezju (Frisach). God. 1429. spominje se Herman Sevnički, kojemu je ekvilejski patriarka Ludovik podijelio crkvu sv. Petra u Tajnahu sa svim duhovnim i svjetovnim pripadnostima. God. 1465. otpustio je Jörk Sevnički (Lichtenwalder) neku svoju kuću i pivnicu u sevničkom trgovištu samostanu u Pleterju. Blaž Sevnički bio je g. 1533. kanonik novomještanski (u Kranjskoj). Skoro na to došlo je to imanje u posjed Tattenbacha, a onda Lamberga. Barunu Baltasaru Lambergu dao je prior samostana u Pleterju Ivan u zakup desetinu vina, živa i živadi na gospoštiji rajhenburškoj. Čini se, da je Lamberg imao i neki udio na imanju Gornja Sevnica. Poslije Lamberga promijenilo to imanje brzo nekoliko gospodara. Napokon ga kupi g. Verbič, koji ga i danas drži.

*

Za starije ono doba imademo nekoliko vijesti o nekim sevničkim obiteljima, koje ne će biti na odmet, da ih ovdje spomenemo.

God. 1434. živio je u Sevnici tamošnji građanin Martin Puchschreiber, koji je prioru konventa pleterja (Patriarh), darovao svoju kuću sa svim, što je njoj pripadalo Sevnici. God. 1441. prodali su Jörg, građanin sevnički sa svojom suprugom Marijom samostanu u Zajcu (Seitz) mlin i otoku na sevničkom potoku. God. 1557. prodala je Margareta udova Hansa Lippensa, građanina sevničkoga, svoju kuću na trgu u Sevnici samostanu u Pleterju.

*

Pod okriljem salzburških nadbiskupa razvijalo se pod gradom i sevničko mjesto. God. 1513. izdao je nadbiskup salcburški Leonhard privilegij,

kojim je mjestu podijelio sajamsko pravo na 15. augusta i 6. decembra. Dalje im je potvrdio povlastice, koju su podijelili nadbiskupi Eberhard i Sigismund i to: suca postavlja sam nadbiskup ili njegov vicedom lipnički (Leibnitz), i ovaj mora svu brigu obratiti trgovištu. Dok nije građanin sevnički, ne smije ni vino točiti, ni ribariti. Tko se zakloni u Sevnicu, uživat će 14 dana zaštitu. Zločini se kazne kao u Optuju, i rođaci umorenoga imadu pravo na otštetu iz imovine ubojice.

God. 1516. bila je burna po Sevnicu, jer su onda strašno gospodarili buntovnici seljaci, kojih je bilo do 80.000.

God. 1534. potvrdio je nadbiskup Matej gorespomenuti privilegij. Daljnje potvrde uslijedile su od nadbiskupa Ernesta g. 1543., Ivana Jakoba g. 1565., cara Josipa I. 1706., dok je car Josip II. g. 1783. podijelio trgu Sevnici godišnje marvinske sajmove na ponedjeljak poslije 5. nedjelje korizme, na 3. srijedu po Uskrsu, napokon 22. juna i 14. septembra. Ujedno je podijeljeno i pravo pijacovine, što je potvrdio car Franjo I. 1800.

Još nam je spomenuti neke događaje iz prošlosti samoga trgovišta sevničkoga. Mjesto to stradalo je nekoliko puta od strašnih požara. God. 1763. porodio se uslijed nesmotrenosti neke žene krojačeve u njezinoj kući požar, koji je uništio cijelo mjesto osim crkava i triju kuća. Slična nevolja skoro je zadesila mjesto u noći 18. augusta 1842. nu požrtvovno gašenje ograničilo je požar samo na dva posjeda. Grozan požar bio je 4. juna 1854. Vatra je uništila cijelo mjesto, osim crkava, župnog dvora te Hribarove, Krajaničeve i Praunseišove kuće, nacrt pogoreline načinio je g. 1855. kotar. inžinir Plazer u Celju.

Strašna opet elementarna nezgoda zadesila je Sevnicu i okolinu 26. juna 1801. Odmah poslije podneva, gomilahu se tmasni oblaci nad gorama, i u 3 i pol sata podiže se oluja i udarila tuča debela kao orasi, do dva sata na daleko pokrivala je tuča polja i vinograde na stopu visoko. Od te nevolje trpilo je gospodarstvo punih 17 godina. To nevrijeme ubilo je jednu djevojku, a tri su radnika ostala doživotno osakaćena. Prozori, krovovi i kuće mnogo su stradale.

Te iste godine nalazila se je u Sevnici i u okolini jedna francuska pukovnija pod zapovjedništvom princa Condé-a. Bila je to t. z. niemačka pukovnija pukovnika Duranda. Boravila je tu od 2. februara do 7. maja. U ovoj pukovniji služio je kod kumpanije Cherissy naš sergeant neki Ivan Mihalj Fischer, rodom iz Freiburga u Badenskoi, koji je počinio umorstvo i s toga je javno streljan 12. marta. Iza bečkoga mira ušlo je u Sevnicu 5. decembra 1809. 110 momaka 7. francuske dragonske pukovnije pod zapovjedništvom Colonell-lajtnanta Du Waine-a. Ovi ostadoše samo do 13. januara 1840. Radi graničnoga zapora, mnogo je tad stradalo sevničko pučanstvo, jer je trgovanje bilo spriječeno.

Na osnovi dobivenih privilegija uredilo se trgovište Sevnica, te je godine 1850., do zavedenja kotarskih (okrajnih) poglavarstva imalo svoga suca, 2 viječnika, 4 odbornika i sindika. Jedan od odbornika vršio je funkcije blagajnika. Sudac sa viječnicima rješavao je manje sporove, dok je sindik vodio gruntovnicu, obavljao pisarničke poslove i sirotinske predmete. Taj magistrat birali su građani na tri godine. Zadnji sudac bio je Marko Kastelić, a sindik Johan Hočevar. Račune su predlagali na odobrenje »Bezirksoberrichter-u« u sevničkom gradu.

Nekoć je bio običaj, da je jedan mladić na veliki petak, uz nagradu, nosio veliki križ do sv. groba, te je noseći bivao od prisutnih zlostavljan i bičevan. Zadnji put je takova procesija polazila god. 1776., a tad je križ nosio sin Ivana Barbića († 1786. 90 god. star). Taj je dobivao za to vedro vina.

Tek god. 1774. počelo se misliti, da se u Sevnici otvori škola. Ona je otvorena god. 1782. te su djeca polazila obuku, koja se je držala u donjosevničkom gradu (obitelji Kaučić) i u viječnici. Tek g. 1800. počela se je graditi zgrada za školu. 1819. zavedena je opetovnica na nedjelje. Dakako podučavalo se njemački. Tek g. 1831. počeo je kapelan Antun Reitz na nedjelje podučavati u školi u slovenskom jeziku. Služio se knjigom »Narod« od Antuna Slomšeka i Petra Munia.

Osobito su bile stroge odredbe protiv djece, koja su u školi govorila njemački. Tako su djecu zbog toga g. 1840 kažnjavali tako, da su morala nositi kući o vrat privezanu tablicu s napisom »Signum für die knaben (madschen) wegen windisch schwetzen«, ili su djeci o vrat objesili nekakav lonac »Schweinstopf«. Taj je visio na uzici oko vrata spreda na želucu!

God. 1860. dokinula je oblast slovensku obuku nedjeljom radi »štetnih posljedica za polazak škole«! Tek g. 1883. počelo se u školi učiti i slovenski po Miklošićevoj knjizi: Slovenisch-deutsche Fibel. God. 1880.—1. bio je katehetom ove škole sadanji levantski nadbiskup (mariborski) dr. Mihalj Napotnik.

Propagandom »Südmarka« osnovana je u novije vrijeme i čista njemačka škola, koja zgrada stoji u promenadi na Savi. Dakako, da je ta tuđa škola prevratom 1918. zatvorena, i služi sad slovenskoj djeci.

NOVA SLIKA ATOMA

Napisao DR. OTON KUČERA.

(Nastavak)

I elementi imadu još jedno karakteristično svojstvo, koje kemičari krste imenom »valjanost ili valencija elementa«, koja se ocjenjuje po tom, koliko atoma vodika može da najviše veže uza se 1 atom toga elementa. Kisik (O) je dvovaljan elemenat, dušik (N) trovaljan, ugljik (C) četverovaljan. Ako se u kojega elementa njegova atomska težina razdijeli njegovom valjanošću, izlaze tako zvane »ekvivalentne težine« tih kemijskih elemenata. Vodik sam je jednovaljan, dakle mu je ekvivalentna težina također 1; dvovaljani kisik ima ekvivalentnu težinu $16:2=8$; trovaljani dušik ima ekvivalentnu težinu $14:3=4.66$. Između tih ekvivalentnih težina tvarî i protiskane množine elektricitete očitovao se Faraday-u ovaj zanimljivi odnošaj:

»Protiskana množina elektricitete razmjerna je broju izlučenih ekvivalentnih težina, makar kakovo bilo tijelo, koje se rastavljalo strujom.«

Iz toga zakona Faraday-eva izvodimo znamenit zaključak: Svaki ekvivalenat ma koje tvari nosi sa sobom jednu te istu množinu elektricitete, i to negativne, ako se kupi na katodi, a pozitivne, ako se kupi na anodi. Iz toga izlazi dalje: Svaki jednovaljani atom (na pr. atom vodika, srebra, klora i t. d.) nosi sobom točno određenu množinu elektricitete, a svaki trovaljani i četverovaljani atom trostruku i četverostruku množinu elektricitete. Što je to? Niče posve nova misao, da je i elektriciteta razdijeljena na sitne drobnice slično kao i tvar, pa je uz svaki ekvivalenat ma koje tvari vezana uvijek ista množina elektricitete. Očito postoji neka najmanja množina elektricitete, koja je sastavljena sa svakim atomom jednovaljane tvari, a svaki atom viševaljane tvari ne može da ima nego 2, 3, 4... puta tu najmanju množinu elektricitete. Kao da je dakle i elektriciteta nekakva tvar, koja je razdijeljena u najmanje, među sobom rastavljene, ali dalje nedjeljive drobnice — možemo im dati ime »atomi elektricitete« ili po Stoney-u kraće »elektroni«. Tih će elektrona biti dvojakih: pozitivnih i negativnih. Elektriciteta bi nam se po toj slici prikazivala kao jedan posebni kemijski elemenat, kojemu se atomi spajaju s atomima drugih otprije već poznatih elemenata: To je zasada tek hipoteza izvedena iz pojava kod elektrolize dosta tegotnim izvođenjima, pa se povrh toga čini, kao da atomi elektricitete ne mogu da postoje sami za se, nego tek u spoju s atomima drugih tvari. Prvi je ovu misao izrekao Helmholtz (g. 1881.). No ovako tek općeno izrečena slabo vrijedi za nauku. Ona ište točnija, kvantitativna mjerenja i precizne odgovore na osnovna pitanja: U našem slučaju je to pitanje ovako formulirano: ako je istina, da je svaka ekvivalentna težina jedne tvari, bez obzira na to, kakove je vrste ta tvar, spojena s točno određenom množinom elektricitete, kolika je ta množina elektricitete mjerena u kulomima (Coulombima)? Na to odgovoriše pokusi izvedeni najvećom pomnjom u Engleskoj od lord Raleigh-a i Mrs. Sidgwick-a (g. 1884.) i u Njemačkoj od F. i W. Kohlrausch-a (g. 1886.) ovako: ako se kroz rastopinu srebrovoga nitrata ($AgNO_3$) pošalje množina elektricitete od 1 kuloma (Coulomba), izlučuje se na katodi 0.001118 grama srebra. A to će reći prema našem pređašnjem razlaganju, da je 0.001118 grama srebra spojeno sa 1 kulomom elektricitete. Budući da je srebru atomska težina 107.88, a srebro je jednovaljan elemenat, izlazi, da je s 1 ekvivalentnom težinom srebra, t. j. 107.88 grama srebra spojeno $107.88 : 0.0011188 = $ **96494 kulona** elektricitete.

Isti broj kuloma spojen je s ekvivalentom svake druge tvari, na pr. s 1 gramom vodika, s 35.5 grama klora, s 8 grama kisika, s 31.78 grama dvovaljanoga bakra, s 9.03 grama trovaljanoga aluminija i t. d.

Iz broja od 96494 kuloma mogu sada lako izračunati, kolika je množina elektricitete spojena s jednim gramom makar koje tvari. Treba samo taj broj razdijeliti s ekvivalentnom težinom te tvari, t. j. s njezinom masom (m). Tako dobivamo ovu tablicu:

1 gram	vodika (H)	spojen je s	96.494	kuloma elektricitete
1 „	klora (Cl)	„ „	96494 : 35.5 = 2.178	kul. elektr.
1 „	kisika (O)	„ „	96494 : 8 = 12.062	kul. elektr.
1 „	srebra (Ag)	„ „	96494 : 107.88 = 894.4	k. el. i t. d.

Razabiremo, da je 1 gram različnih tvari spojen s najrazličnijim množinama elektricitete, ali i to, da je ta množina elektricitete to manja, što je veća ekvivalentna težina tvari. Zgodno je toj množini elektricitete, koja je spojena s **1** gramom neke tvari, dati posebno ime »specifični naboj« te tvari.

(Nastavit će se.)

NAŠE SLIKE

Primjena hrvatske seljačke umjetnosti u našem umjetnom obrtu. (Prigodom Sabljakove izložbe.) Pod okriljem etnografskoga odjela hrvat. narod. muzeja, otvorena je u prostorijama njegovim uoči Božića (20. pros.) vrlo interesantna i svoje vrsti izložba. Izložba je ostala — zbog općeg zanimanja koje vlada za nju — i preko određenog vremena otvorena. Po izloženome materijalu dijeli se izložba u dvije skupine: u prvoj skupini izloženi su umjetnički radovi inicijatora ove izložbe, akad. slikara Srećka Sabljaka, — a u drugoj skupini izloženi su umjetno-obrtni proizvodi, što su ih izradili pod vodstvom njegovim u državnim radionicama u Lepoglavi učenici njegovi. Jedna i druga skupina čine zajedno jedinstvenu cjelinu, iz koje izbija temeljna ideja, koja je vodila umjetnika Sabljaka, kad je pokušao u svojim radovima i proizvodima svojih učenika kojima je on vođa, primjeniti hrvatsku seljačku umjetnost u umjetnome obrtu.

Pokušaj Sabljakov može se, na osnovi bogatog i krasnog materijala što je izložen, smatrati da je potpuno uspio i da je tim svojim pokušajem Sabljak pokazao pravi put, kojim treba da se kreće u svome daljemu razvoju i naš drvorezbarski umjetni obrt, ako želimo da nam vaskoliki naš umjetni obrt postane pravom hrvatskom pučkom umjetnošću, u kojoj će dolaziti do izražaja glavne odlike i bitne karakteristike narodne, koje se na sreću našu nalaze još sačuvane u našoj hrvatskoj seljačkoj umjetnosti.

Pokušaj Sabljakov »primjenjivanja« nije kod nas Hrvata osamljen, jer se i prije njega kušalo poći ovim putom u općem razvoju našeg narodnog obrta, samo što nijesu oni, koji su se toga posla prihvatili, imali pravog shvaćanja i osjećanja narodnog. I tako su naprezanja naša u prošlim decenijima oko nacijonalizacije raznih grana našeg umjetnog obrta, bila već u svome početku odsuđena na neuspjeh, jer su taj pokret uzeli u ruke svoje stranci, koji su po svome zanimanju bili doduše stručnjaci, ali po svome osjećanju nenarodni ljudi, koji nijesu uza sve svoje tehničko-stručno naprezanje mogli proniknuti sadržinu i karakter hrvatske seljačke umjetnosti. Stvarni dokazi — sa raznih izložbi (u Trstu, Parizu, Budimpeštu) — koji su tuj i tamo još sačuvani, govore nam jasno i očito u neuspjelim pokušajima primjenjivanja u našem umjetnom obrtu.

Časnu iznimku u tom našem dojakošnjem nastojanju oko »primjenjivanja«, čine naše dvije ženske udruge za promicanje i čuvanje hrvatske pučke umjetnosti i to ova u Zagrebu i ona u Petrinji (ona u gor. kotaru u Prezidu prestala raditi), koje su specijalno u tekstilnoj grani vezilačke i čipkarske umjetnosti kao i u intimnom umjeću uređivanja interieura postigle tako sjajnih i krasnih rezultata, da smo na tome polju prestigli Madžare i Čehe i dostigli nordičke narode, koji su prvi počeli raditi oko primjenjivanja pučke umjetnosti u umjetnom obrtu. Rad ovih dvaju ženskih udruga, u kojima se okupile požrtvovne i idealne hrvatske žene, uklopljuje se i popunjuje se s uspjelim pokušajem mladoga i idealnoga Sabljaka. Sabljak je lički Hrvat, odgojen u Srijemu, gdje je na realnoj gimnaziji položio ispit zrelosti. Kako ga je želja vukla za slikanjem, pođe poslije mature na bečku a zatim na peštansku akademiju, da se usavrši u slikarstvu. Za svjetskog rata bude kao svršeni akad. slikar unovačen pa je kao vojnik prošao raznih patnja, dok se nije napokon našao na Sljemenu, u brestovačkome lječilištu više Zagreba. Ondje u tišini šumskoj, nemajući ni slikarskog pribora ni materijala, stao je u svojoj zdvojnosti, koja ga je spopadala zbog nerada, nožem rezuckati u drvo, dajući poleta svojoj sputanoj mašti i svojoj stvaralačkoj snazi. Ovi početnički pokušaji potakoše Sabljaka te je ozbiljno prionuo rezbarenju. Za taj posao, načinio si je sam potrebiti pribor i tad se svom snagom bacio drvorezbarstvu, napustivši slikarstvo. I tako posta na osnovi neumornog svoga rada i svoje risačke vještine, koja mu izvrsno pomaže kod modelovanja, — slikar Sabljak umjetnik — drvorezac.

Kako se je Sabljak u toj grani skulpturske umjetnosti visoko digao, pokazuje nam najjasnije iz javorovog drva izrezbarena tablica u obliku oskulacija, na kojoj je izrezana glava Kristova, flankirana sa razapetim razbojnicima; ispod glave Kristove Juda, a iznad relijef, u kome je prikazana borba kršćanstva sa poganstvom. Tablica je sprijeda i straga urešena bogatom ornamentacijom. Glava Kristova kao i ostale figure, rezane u sigurnim i korektnim linijama, majstorski su izvedene, pa stoga i nije čudno, što je direktor odjela za umjetni obrt u Parizu htio ovu umjetninu akvirirati za državni muzej u Louvru. Ta uistinu fina umjetnina trebala bi da se čuva u kojem našem muzeju ili kojoj galeriji, jer bi bila šteta da se izgubi u privatnome posjedu.

I doze za cigarete sa prekrasnim figuralnim relijefima (scene iz antiknog života) koji su tako zaobljeno rezani, da čine dojam kovnog relijefa, prave su dragocjenosti drvorezbarske umjetnosti. Grjehota bi bila pustiti u privatne ruke takova remek-djela rezbarske umjetnosti, takove umjetnine treba da u javnim zbirkama odgojno djeluju služeći u budućnosti kao uzor onima, koji bi htjeli okušati svoju snagu u toj grani sitne umjetnosti.

U ovim radovima, koji se kreću u granicama čiste i visoke umjetnosti, pokazao je Sabljak da je umjetnik istančena ukusa, oplemenjene kulture i potpune tehničke spreme.

U drugoj skupini izloženih proizvoda izmjenjuju se radovi Sabljakovi sa radovima njegovih učenika, koje je on sebi odabrao među kažnjenicima lepoglavske kaznione. Sabljak je pokazao toliko samozataje a još više humanosti i plemenštine, kad se odlučio da kao svršeni akademičar djeluje među lepoglavskim duševnim bolesnicima — da zaslužuje ne samo najveće rriznanje nego i najiskrenije poštovanje.

Među velikim predmetima ističe se u prvom redu raznovrsno pokućtvo, i to stolovi, stolci, stolići, ormari, škrinje (sanduci), jedan krevet i veliki okviri. Neki od tih predmeta izrađeni su u bizantsko-romanskom a neki u baroknome stilu. Na masivnom baroknom krevetu izvajao je Sabljak velike relijefne figure (žensku figuru i amorete); interesantna su dva velika okvira, koje su izradila dvojica kažnjenika po uzoru baroknih metalnih okvira što se nalaze u crkvi sv. Jurja kraj Lepoglave. I ako su to vjerne kopije svojih originala, zadivljuje manuelna okretnost i vještina kojom su ovi okviri izrađeni.

U većem dijelu izloženog pokućtva i to u potpunoj sobi za goste sastavio je Sabljak pokućtvo po vanjskome njenom konstraktivnom obliku onakovo kakovo se nalazi u našim seljačkim kućama: stol sa ukrštenim nogama, trougalni ormari, škrinje i ladice (sanduke) sa drvenim zapiračima, pa uz velike stolce sa naslonima i male seoske stolčiće.

Sav taj namještaj bogato je izrezban sa ornamentnim motivima, koji su uzeti sa starohrvatskih kamenih fragmenata, sa bosanskih i dalmatinskih stećaka, sa slavonskih i turopoljskih kupija i taraba. Ormari su iznutra okovani po uzoru okova kojima su kola urešena i okovana. I brave na njima iste su kao na seljačkim sanducima.

Primjena ova, kojom je Sabljak kušao pokazati kako bi se naše odaje mogle urediti po narodnome kalupu, a da se pri tome karakter otmenosti ne izgubi, može smatrati zasad najuspjelijim našim pokušajem ove vrsti.

Jasno izbija, da je put, kojim je Sabljak pošao, onaj pravi, kojim treba da zastupnici našeg umjetnog-obrta stupaju hoće li, da nam naša domaća industrija dobije karakter narodni.

I u malenim i sitnim predmetima što su izloženi, uspjelo je posvema da provede na njima primjenu hrvat. seljačke umjetnosti. Tu ima: škatulja, škatuljica, čaša (kepčija), čutura, vaza, kaseta, škrinja, ladica, iglenica, zdjelujaka, štapova za suncobrane i kišobrane, u kojima je ne samo po ornamentici nego i arhitektonici vanjske forme pogođen narodni stil.

Upotrebljeni su motivi sa stećaka, kapija, ćilima, torbi, poculica, papričara, solenki, škatulja za ogledala i to po uputama Sabljakovim a gdjegdje sasijeni u slobodnoj ornamentalnoj kompoziciji osobito kod onih radenika, koji su potekli iz naroda. Taj prekrasni i u tolikome broju skupljeni materijal, može da služi ne samo u praktične svrhe nego u isto vrijeme kao i ukras u našim domovima. Izbor je velik pa se po volji mogu odabirati predmeti koji su izgrađeni iz hrastovog, orahovog, lipovog, javorovog, kruškovog, šljivovog, trešnovog i jablanovog drva.

Vanredno su interesantne intarzije na pločama dvaju stolova, koje su sastavljene iz raznobojnog drva (iz 12 vrsti) sa zgodnim ornamentalnim kompozicijama koje su sastavljene po uzorcima sa ćilima, torba, bisaga, natikača dapače i poculica (stokljuke, ružmarinke).

Sabljak je ovom izložbom sebi osvjetlao lice, jer zapravo on je stvoritelj ovoga pokreta, koji je zasad vezan na zidine lepoglavske kaznione ali koji mora da zahvati najšire slojeve našeg obrtnog svijeta. U tu svrhu bilo bi potrebno, da se jedan dio i to najuspjeliji i najbolji uvrsti u zbirke etnografskog muzeja, gdje može biti uvijek pristupan svima, koji bi željni bili poći stopama Sabljakovim.

Sabljak je na pravome putu, treba da po njemu naprijed kroči, utirući put onima koji će slijediti

KNJIŽEVNOST

Memoari Jakova Casanove, galantnog pustolova osamnaestog veka. Pod tim je napisom izdala na svijet Knjižara Zaklinčić i Šikić u Zagrebu Prvo potpuno neskraćeno izdanje gornje knjige u nakladi J. Merhauta i s originalnim ilustracijama Fabbia Fabbi, talijanskog slikara. — Knjiga je štampana na lošem papiru u velikoj četvrtini s predgovorom bez oznake prevodioca. Izdavači zovu to izdanje »jugoslavenskim«, a to valjda zato, jer je štampano ekavštinom. Najveći dio predgovora zapremaju citati iz piščeve autobiografije. U predgovoru se osim ostaloga veli, da su se izdavači odlučili za popularno izdanje, a ne za kritično, jer sadašnje prilike ne dopuštaju »luksuz jednog kritičkog izdanja«. Iako je to napokon za naše prilike svejedno, kako je to izdanje priređeno, nije spomenuta motivacija ni za jedan ni za drugi način ni od kakove važnosti. Puštajući zasada po strani ispravnost toga prijevoda, spomenut ćemo samo, da jezik toga prijevoda nije uvijek čisto književan i da prevodilac zapada često u omašne grješke, što se tiče pravopisa i interpunkcije. Opet jedan znak, kako izdavanje knjiga ni originalnih ni prevedenih ne može biti skroz knjižarski posao.

Vladimir Nazor: Legenda o sv. Hristoforu. Kao prvu svesku Novih priča Vladimira Nazora izdala je knjižara Kugli u Zagrebu Legendu o sv. Hristoforu. U toj nam knjizi Nazor na tridesetdevet stranica šesnaestine priča dosta brzo život junaka Reprobusa, kojega je našla i odhranila suluda Hortenzija, a u čijim se mišicama nabralo toliko snage, da je tražeći gospodara, koji će biti jači od njega, da mu služi, pomislio, da bude sluga Hristov, o kojemu je čuo, da je najjači od svih ljudi, jači od silnika, od kraljeva i careva. I Bog mu da tu milost, da je na svojim plećima ponio preko neke bijesne rijeke taj toliko željeni teret: Boga Hrista — i otuda mu ime Hristofor. — Priča je namijenjena mladeži, čita se lako i sa zanimanjem, pa na mnogo mjesta iz pričanja proviruje iz nje mjesto pripovijedača Nazor — pjesnik.

UMJETNOST

Koncertna kronika. 14. januara XI. matineja »Zagrebačke filharmonije«. Dirigent Vj. Ružić. Na programu Mendelssohnova »Škotska Simfonija«, Griegove »Pjesme za gudački orkestar« i Griegovi Plesovi I. i IV. za veliki orhestar. — Gudački orhestar pune zasićene zvučnosti. Osobito su izrađeni bili dinamijski efekti. Mendelssohnova simfonija, djelo rane romantike, bila je mjestimice blijeda u izražaju. Koncerat je bio vrlo dobro posjećen.

16. januara klavirsko veče Jana Smeterlinga. Program loše odabran, u njemu prevladavahu kompozicije plesnog karaktera. U srednjem dijelu programa bile su tri moderne kompozicije (Albenica, Ravela, Granadosa). Dok su španjolski kompozitori natrpavanjem virtuoznih elemenata nastojali oživiti svoje nacijonalne plesove, Ravelovo je djelo (valjda iz mlađih dana) sklop Puccinijevske melodike s modernim harmonskim osebinama. — Da li bi se g. virtuoz usudio s takovim programom u takovoj interpretaciji nastupiti recimo u Beču ili Berlinu? Kakovim li on mjestom Zagreb drži? A koncerat je bio vanredno posjećen!

13. januara V. intimno veče »Glazbenoga Zavoda«. Na programu same kompozicije uvaženog francuskog majstora G. Fauréa (ravnatelja pariškog konzervatorija). Snaga u izražaju, profinjena otmjenost u pjevnoj liniji, umna uzdržljivost u upotrebi sredstava, vanredna

lakoća inspiracije, sve su same odlike ovoga zaista velikog majstora. Čuli smo popijevke, u kojima upravo začuđuje skromnost udjela klavirske pratnje (pjevala je gdja. Košćević-Badalić, izvrstan akompanjator g. K. Baranović), mladenačku, mjestimice dugačku Sonatu au la op. 13. (vijolina — M. Sschönova, klavir — A. Geiger-Eichhornova) i jedno od posljednjih vanrednih djela majstorovih 2-e Quintette (A. Geiger-Eichhorn — M. Schön — J. Škatula — D. Arany — U. Fabbri). Uspjeh je bio potpun, ma da je smionost te priredbe bila velika, jer su sva ta djela bila prvi put izvedena. Posjet za čudo veoma dobar!

21. januara XII. matineja »Zagrebačke filharmonije«. Dirigent g. M. Sachs. Na programu dvije koncertne kompozicije Čajkovskoga: Klavirski koncert b-mol (za klavirom gdja. A. Geiger-Eichhorn), koji su s uspjehom filharmoničari već izveli ove sezone i »Patetička simfonija«, koju su naši filharmoničari prošlih sezona nekoliko puta s osobitim uspjehom svirali.

U operi se eksperimentira mnogo. Za volju neprestanim gostovanjima opera gotovo ne dospijeva, da razvije stalan pravac u svom repertoaru, a i ta gostovanja, kako se baš u posljednje vrijeme pokazalo, nijesu uvijek korisna za našu operu, bez obzira na to, što ona i te kako financijalno terete naše kazalište. Možda će uprava razabrati, kada prouči malo stari repertoar, da je zagrebačka opera bila uvaženi zavod zbog svojih ozbiljnih umjetničkih nastojanja i pozitivnih uspjeha.

Hrvatsko kazalište. Tijekom prošloga tjedna iznesene su pred naše općinstvo osim nekojih gostovanja u operi i dva domaća dramska produkta, koji bi ponovljeni na našoj pozornici svakako imali računati na neku pretenziju s obzirom na svoju nutarnju vrijednost. Kulundžićeva »Ponoć« nosi u mnogom obziru na sebi sva značajna obilježja navije nam dramatske književnosti: nejasno zadana tendencija, neobrazložena joj tehnička provedba u znatnijim prizorima, stalno dociranje o težim životnim problemima, na oko jednostavno rješavanje postavljenih zadataka, suvereno gospodovanje vlastitoga piščeva mišljenja prema slušateljstvu i u pitanjima problematične naravi pa, što je skoro postalo u našoj novijoj drami pravilom, neki fatalistički misticizam tako isprepleten realnošću, da se ni današnja prilično već dotjerana režiserska tehnika ne zna u nekojim prilikama pravo snaći u jasnom postavljanju granica između mističkoga i zbiljskoga svijeta. O dosljednosti značaja pojedinih lica kao da uopće i ne vodimo računa; isprika se tome dade, rekli bismo, naći jedino u takovu psihološkom crtežu iznesenih lica, da ta redovno jednom nogom stoje na psihopatskom tlu: s takovim se licima sastajemo skoro redovno u novijoj nam drami, pa je tom značajnom crtom obilježena i Kulundžićeva Ponoć. Ne marimo ovdje govoriti o razlozima za opravdanost i ispravnost zadane po piscu teme, koja kao da riješenje svoje nalazi u vizijom prikazanoj Katici s izrazitom izjavom, da one, a to su kao i ona, zabludjele žrtve, po svojoj dragovoljnoj smrti donose ljudima spas, a jednako bi se s netom spomenutim tezama imalo poći ogledanju naše drame s gledišta književne vrijednosti; nama je ovdje glavno da spomenemo, kako bi naša dramatska književnost dobrano pokročila naprijed, kad bi nam pisci, ako u njih istinski imade talenta za dramatsko umjetničko stvaranje, došli do uvjerenja o potrebi stalne duševne uzajmice izmedju gledalaca i iznesenih drama: jaz, što ga naši dramatici u iznošenju i dobrih stvari a upotrebom nejasnih, maglovitih kojekakvim priholoških ne baš obrazloženim vizijama i mističkim fantazmatima stvaraju između sebe i svojih gledalaca, takav je, da se ne da nagodbom premostiti; pisci ga sami moraju ukloniti. Mi hoćemo jasnoće, točnosti, i nada sve naravnosti u dramatskoj umjetnosti, želimo na prvome mjestu, da znademo i razumijemo, što pisac hoće, a tek onda moći ćemo govoriti o ispravnosti njegovih ideja i njihovih riješenja.

Pa kad već s te strane ne nalazimo u zadnje vrijeme očekivanog zadovoljenja, zahvalni smo našoj kazališnoj upravi, što nas katkad povede u lagodniji svijet, da malo zaboravimo na sumornost radi gornjih razloga. Tako nam je u nedjelju, 21. o. mj. iznesena na pozornicu Nušićeva Protekcija kao đačka predstava, a kojoj se mora izreći svako priznanje. G. Rašković je taj put donio svoga Savu Savića u najdotjeranijem obliku.

BILJEŠKE

Stogodišnjica rođenja Luja Pasteura. Ovih je dana u cijeloj Evropi na svečan način proslavljena stota godišnjica rođenja Luja Pasteura. U Zagrebu je ta proslava održana u subotu 20. o. mj. u velikoj sabornoj dvorani, pa su joj prisustvovali zastupnici naučnih i književnih društava, vlasti, škola i svih dobrotvornih društava. Proslavu je priredilo Hrvatsko Prirodoslovno Društvo, kojemu se na kraju proslave francuski konzul u Zagrebu srdačno zahvalio.

Luj Pasteur rodio se 27. decembra 1822. od oca Josa Josefa i majke Antoinette. Djetinjstvo je proveo Luj bez osobitih događaja u siromašnoj roditeljskoj kući, ali je već onda pokazivao bistrinu uma, istrajnost i strpljivost u svakom započetom poslu. — Godine 1842. načini ispit zrelosti sa srednjim uspjehom i osjeti u sebi neodoljivu želju, da se sav poda radu i učenju. Uspjeh nije izostao. Već godine 1849. postaje Pasteur profesorom sveučilišta u Strassburgu i u to je vrijeme već poznat po svojim radovima kao ozbiljan naučni radnik, pa ga već u njegovoj tridesetidrugoj godini vidimo kao profesora i dekana u Lilu. Od to doba ide njegov napredak u karijerama i častima vrlo brzim tempom.

U to se vrijeme bavio Pasteur već vrlo živo s nekim kemijskim problemima, koji su snažno zahvatili u medicinu i zato su mu neki liječnici i prigovarali, što zalazi u njihovu struku.

Ime je Pasteurovo kod nas vezano u prvom redu o liječenje protiv ujeda bijesna psa. Godine 1885. 6. jula dolazi u laboratorij Pasteurov neka majka sa svojim devetgodišnjim sinom, kojega je ujelo bijesno pseto na četrnaest mjesta. Pasteur se nađe na čas u neprilici, no već drugi dan počinje uštrcavanjem seruma, koji je doonda bio oproban samo kod životinja. Mališ je bio spasen, lijek je koristio. Potom dođoše drugi i svi biše izliječeni.

God. 1886. Pasteur podnosi Akademiji medicine izvještaj engleske naučne komisije, koji glasi: »Može se smatrati za sigurno, da je g. Pasteur otkrio jednu preventivnu metodu protiv bjesnila, nalik na cijepljenje protiv boginja.«

Pasteur je učinio vrlo mnogo za industriju, higijenu, medicinu i spasao do danas već tisuće i tisuće života od strašne smrti. Pa ako treba da se slave tako uspomene zaslužnih i velikih ljudi, nema sumnje, da je i dan rođenja Pasteurova za čovječanstvo jedan svijetli dan u njegovoj historiji, a ime će Pasteurovo preživjeti bez sumnje još bezbroj novih generacija čovječanstva.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi. **Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.**

Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.